

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VAZIRLAR MAHKAMASI HUZURIDAGI
TOSHKENT ISLOM UNIVERSITETI**

Himoyaga <<_____>>

Kafedra mudiri _____N.Tursunov

<<____>> _____2013-yil.

BAKALAVR BITIRUV MALAKAVIY ISHI

Mavzu:

**“Internet tarmog’ida taqiqlangan himoyalash (filtr) vositalarini ishlab
chiqish”**

Bitiruvchi: Hojiboyev Sh.

Rahbar: Xadjimuratova Z.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI VAZIRLAR MAHKAMASI
HUZURIDAGI
TOSHKENT ISLOM UNIVERSITETI

Fakultet: Fiqh, iqtisod va tabiiy fanlar

Kafedra: Informatika va axborot texnologiyalari

Yo'nalish: Informatika va axborot texnologiyalari

«TASDIQLAYMAN»

Kafedra mudiri t.f.n N.Tursunov

«_____» _____ 2013-y.

Bitiruv malakaviy ishni bajarishga

TOPSHIRIQ

Hojiboyev Shohruh Bekmurzayevich

1. BMI mavzusi: «Internet tarmog'ida taqiqlangan himoyalash (filtr) vositalarini ishlab chiqish».
2. Universitet qarori bilan tasdiqlangan «_____» _____
3. Ishni to'liq bajarish uchun berilgan vaqt _____
4. Ishning boshlang'ich ma'lumotlari: UserGate, Kerio Control, Traffik Control dasturlar.

5. Hisob tushuntirish matni mundarijasi (ishni bajarishdagi masalalar ro'yxati)

Kirish

1. Internet tarmog'ida taqiqlangan himoya tizimini ishlab chiqishning dolzarbligi.

2. Internet tarmog'ida taqiqlangan himoya tizimi algoritmini, strukturasini ishlab chiqish.

3. Internet tarmog'ida taqiqlangan himoya tizimi yaxlitligini ta'minlash

4. Hayot faoliyati xavfsizligi.

5. Xulosa

6. Topshiriq berilgan kun _____

Rahbar :

Topshiriqni oldi :

8. BMI ishining har bir bo'limida bajariladigan ishlarga maslahatlar

№	Bo'lim	Rahbar F.I.O.	Imzo vaqt	
			Topshiriq berdi	Topshiriq oldi

1	1.1. Elektron globallashtirish sharoitida internet tarmog'ini nazorat qilish muhimligi.			
	1.2. Internetdagi saytlarni nazorat qiluvchi dasturlar tahlili.	Xadjimuratova Z.		
	1.3. Internet tarmog'idan foydalanish bo'yicha ishlab chiqilgan me'yoriy-huquqiy hujjatlar.			
2	2.1. Internetdagi nomaqbul saytlardan himoyalash algoritmini ishlab chiqish.	Xadjimuratova Z.		
	2.2. Ishlab chiqilgan algoritm asosida dastur strukturasini ishlab chiqish.			
	2.3. Ishlab chiqilgan algoritm va strukturani dasturiy amalga oshirish uchun dasturlashtirish vositalarini tanlash.	Xadjimuratova Z.		
3	3.1. Natijalar tahlili			
	3.2. Foydalanuvchiga qo'llanma	Xadjimuratova Z.		
	Hayot faoliyati xavfsizligi			

9. Ishni bajarish grafigi.

№	BMI bo'limlarining nomlari	Bajarish muddati	Bajarilganligi haqida rahbar imzosi
	1. Internet tarmog'ida taqiqlangan himoya tizimini ishlab chiqishning dolzarbligi. 2. Internet tarmog'ida taqiqlangan himoya tizimi algoritmini, strukturasini ishlab chiqish. 3. Internet tarmog'ida taqiqlangan himoyalash (filtr) vositalarini ishlab chiqish dasturi natijalarini tahlil qilish. Hayot faoliyati xavfsizligi		

Bitiruvchi _____

«_____» _____ 2013

Rahbar _____

«_____» _____ 2013

Mundarija

Kirish.....	8
I BOB. Internet tarmog'ida taqiqlangan himoya tizimini ishlab chiqishning dolzarbligi.....	11
1.1. Elektron globallashuv sharoitida internet tarmog'ini nazorat qilish muhimligi.....	11
1.2. Internetdagi saytlarni nazorat qiluvchi dasturlar tahlili.....	17
1.3. Internet tarmog'idan foydalanish bo'yicha ishlab chiqilgan me'yoriy-huquqiy hujjatlar.....	19
II BOB. Internet tarmog'ida taqiqlangan himoya tizimi algoritmini, strukturasini ishlab chiqish.....	25
2.1. Internetdagi nomaqbul saytlardan himoyalash algoritmini ishlab chiqish.....	25
2.2. Ishlab chiqilgan algoritm asosida dastur strukturasini yaratish.....	30
2.3. Ishlab chiqilgan algoritm va strukturani dasturiy amalga oshirish uchun dasturlashtirish vositalarini tanlash.....	31

III BOB. Internet tarmog'ida taqiqlangan himoyalash (filtr) vositalarini ishlab chiqish dasturi natijalarini tahlil qilish.....	32
3.1. Natijalar tahlili.....	32
3.2. Foydalanuvchiga qo'llanma.....	36
Hayot faoliyati xavfsizligi.....	38
Xulosa.....	46
Foydalanilgan adabiyotlar va internet saytlar ro'yxati.....	47
Ilovalar.....	49

Kirish

“Biz tezkor texnikaviy taraqqiyot shiddat bilan rivojlanayotgan va muntazam yangilanayotgan zamonaviy yuqori texnologiyalar, axbort – kompyuter tizimlari asrida yashayotganimizni unutmasligimiz kerak.”

I. A. Karimov

XXI asr boshidan beri fan va texnikaning deyarli barcha sohalarida juda ko'p kashfiyot va ixtirolar qilindi. Ilm-fan jamiyatimizning bevosita ishlab chiqarish kuchiga aylanib bormoqda. Tabiat va jamiyat qonunlarini o'rganuvchi har bir fan ulkan kashfiyotlar va ixtirolar qilish odat tusiga kirmoqda. Shunday qilib, XX asr o'rtalariga kelib, kishidan qunt, mehnat va iroda talab etadigan hisob ishlarini avtomatlashtirish, hisoblash mashinasidek murakkab hamda qimmatbaho asbob yaratish zarurati tug'ildi. Bugungi kunda mustaqil taraqqiyot yo'lidan borayotgan mamlakatimizning o'zluksiz ta'limni isloh qilish va takomillashtirish, unga ilg'or pedagogik va axborot texnologiyalarini joriy qilish va ta'lim samaradorligini oshirish davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. «Ta'lim to'g'risida»gi Qonun va «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»ning qabul qilinishi bilan uzluksiz ta'lim tizimining asosi yaratildi. Ma'lumki, uzluksiz ta'lim tizimi jamiyatning ma'naviy va intellektual salohiyatini kengaytiradi. Davlatning ijtimoiy va ilmiy-texnikaviy taraqqiyotini takomillashtirish omili sifatida ishlab chiqarishning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi: har bir inson uchun axborot texnologiyalarining tez almashinuvi (o'zgarishi) jarayonida o'z kasbiy tayyorgarligini, mahoratini ko'chaytiradi.

Ta'lim mazmuni va sifati masalalari jamiyatda ustuvor yo'nalish sifatida ko'rilmogda. Dunyoning rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarida ta'limni axborotlashtirishda alohida e'tibor qaratilmogda. Bu borada ta'limni rivojlantirish, uning samaradorligini oshirish yo'llari izlanmogda. Ta'limda yangi axborot texnologiyalarini joriy etish masalasi ommalashmogda.

Bugungi kunda *Masofali o'qitish* ochiq ta'lim tizimining muhim bo'g'ini sifatida e'tirof etilmoqda. Hozirda barcha ta'lim muassasalari zamonaviy kompyuter va telekommunikatsiya texnologiyalari bilan jihozlanmoqda. Bu esa, pedagoglarning o'z mehnat faoliyatiga yangicha yondashuvni talab etadi. O'quv jarayonida yangi texnologiyalarning joriy etilishi. o'qituvchini texnikaviy vositalar tomonidan siqib chiqarishga emas. Balki o'qituvchilik faoliyatining murakkablashuviga olib keladi, o'qituvchining vazifalari va roli o'zgardi.

Ta'lim tizimining bugungi vazifasi - talaba (o'quvchi, tinglovchi)larni kun sayin ko'payib borayotgan axborot-ta'lim muhiti mustaqil ravishda faoliyat ko'rsatishga o'rgatishdan iboratdir. Buning uchun ularga o'zluksiz ravishda mustaqil ishlash sharoitini yaratib berish zarur. Ta'lim tizimiga masofali o'qitishni joriy etish muammolariga bag'ishlangan ko'plab ilmiy tadqiqotlar olib borilayotganligi xaqida turli axborot vositalarida bayon qilinmoqda. Darxaqiqat, masofali o'qitish nima va undan o'zluksiz ta'lim tizimida qanday foydalanilish mumkin, degan bugungi kunda dolzarb savollar bor. Uning kanday shakl, modellari mavjud? Masofali o'qitish muxitida ta'lim qanday rejalashtiriladi? Masofali o'qitish jarayonida qatnashayotgan o'qituvchilar qanday bilim va kunikmalarga ega bulishlari kerak kabi savollarga javob berish vaqti keldi. Ta'limning barcha bosqichlariga oid umumiy pedagogik muammo - o'quvchi va talabalarning mustaqil ishlash samaradorligini takomillashtirish. ularning fanga qiziqishini ko'chaytirish. kasbiy bilimlarini cho'qurlashtirish va faolligini oshirishlai iboratdir. Zamonaviy axborot texnologiyalarini qullash o'quvchilarni dars jarayoniga kiziktirish. ulariing faolligini oshirish uchun xizmat qiladi.

Respublikamiz mustaqillikka erishgach mamlakatimizni axborotlashtirish muammosini xukumatimiz tomonidan aloxida e'tibor qaratilmoqda. Xususan, Vazirlar Maxkamasining 1999 yil 5 fevraldagi «Ma'lumotlar uzatish milliy tarmog'ini tashkil etish va jaxon axborot tarmoqlaridan foydalanishni tartibga solish tug'risida»gi. 1999 yil 22

apreldagi «1999-2003 yillarda O'zbekiston Respublikasi ma'lumotlar o'zlash Milliy tarmog'ini modernizatsiya qilish va rivojlantirish Dasturi tug'risida»gi. 2002 yil 6 iyundagi «Kompyuterlashtirishni yanada rivojlantirish va axborot - kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish chora-tadbirlari tug'risida»gi, 2005 yil 29 dekabrda «ZIYONET axborot texnologiyasini yanada rivojlantirish tug'risida»gi va O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2005 yil 29 sentabrda «O'zbekiston Respublikasining jamoa ta'lim axborot tarmog'ini tashqil etish tug'risida»gi Qarorlari qabul qilindi. Shu munosabat bilan respublikani ta'lim muassasalarining texnikaviy bazasi. jumladan kompyuter texnikasining yangi avlodi bilan jixozlanishi. shuningdek. ularning Internet tarmog'iga ulanishi. elektron aloqalar bilan ta'minlanishiga e'tibor ko'chaydi. Mamlakatimizda «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»da belgilangan vazifalardan kelib chiqib. davlat ta'lim standartlari xayotga qullanilayotgan bir paytda ta'lim muassasalaridagi o'quv-tarbiya jarayonini sifatli tashqil etish uchun darsliklarning yangi avlodini yaratish masofali o'qitish texnologiyasini yanada tezroq rivojlanishiga zamin bo'lib xizmat qiladi.

I BOB. INTERNET TARMOG'IDA TAQIQLANGAN HIMOYA TIZIMINI ISHLAB CHIQUISHNING DOLZARBLIGI

1.1. Elektron globallashuv sharoitida internet tarmog'ini nazorat qilish muhimligi

Bugungi kunda Internet bizning hayotimizga tobora kirib bormoqda. Internetda pochta, telefoniya, biznes(savdo, bank, auksion) ishlari ko'proq amalga oshirilmoqda. Kundan-kunga tarmoqda axborot manbaalari ko'paymoqda.

1997 yildan O'zbekistonda bir qancha Internet xizmatlari provayderlari (ISP) faoliyat ko'rsata boshladilar. Ular xorijiy kompaniyalar bilan qo'shma korxonalar bo'lib, ko'pchiligi Toshkentda joylashgan. Toshkentdan tashqari faqat UzPAK, Rossia-On-Line (Samarqand, Navoi, Andijon) va Simus (Farg'ona) xizmat ko'rsatmoqdalar.

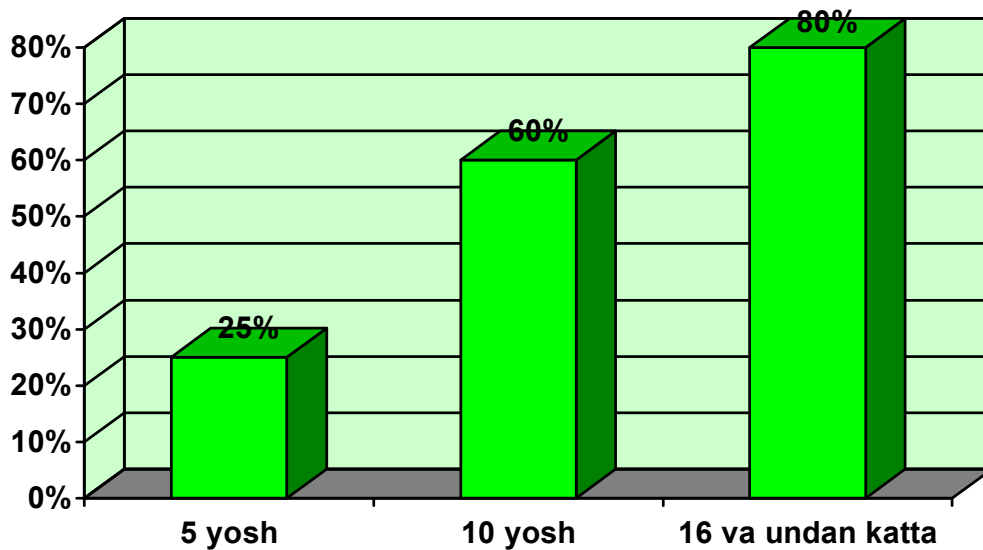
Abonentlarning ko'pchiligi o'z provayderlari bilan aloqa kanali bo'yicha qo'ng'iroq orqali ulanadilar, ayrimlari ajratilgan aloqa kanallaridan foydalanadilar. Hozir Internet xizmatlarini beradigan 15 dan ortiq ISP larning 70% foydalanuvchilari xususiy, 30%i ma'muriy organlar, vazirliklar, ta'lim muassasalari, shuningdek tijorat tashkilotlaridir.

2004 yilgi hisobotga ko'ra Internetdan foydalanuvchilar soni 600 mln. kishidan ortiq edi. Internet deyarli ta'lim jarayoni uchun ideal muhit vazihfasini o'taydi. Bunga Internet foydalanuvchilarining dunyoning istalgan nuqtasidan tarmoq resurslaridan foydalana olishligi muhim omillardan biri sifatida ko'rsatilmoqda.

Tarmoq foydalanuvchilari va axborot sahifalari soni uzluksiz tarzda o'sib borib, ko'pchilik yoshlar uchun qulay vositaga aylanmoqda. AQSH da o'tkazilgan statistik tadqiqotlarga ko'ra Oliy o'quv yurtlarining yuqori kurs va kollejlari talabalarining 100% i Internetdan foydalanadilar. Talabalar Internetning faol foydalanuvchilari sifatida haftasiga o'rtacha 11 soatni online ga sarflaydilar. Har 10 talabadan 9 tasi kuniga elektron pochatasidan foydalanadilar. Internetdan yangilik, axborot va ish qidiradilar. Amerikalik 5 dan 17 yoshgacha bo'lgan bolalarning deyarli 90 % i kompyuterdan foydalanadilar , bu foydalanuvchilarning 59 % i Internetdan foydalanuvchilardir.

15 yoshli amerikaliklarning har to'rtinchisi Internetdan foydalanadilar, 10 yoshlilar guruhida bo'lsa 60 % ni, 16 va undan kattalarida bu ko'rsatkichlar 80 % ni tashkil etadi (bu ko'rsatkichlar ham vaqt o'tishi bilan ortib bormoqda).

1-rasm. Internetdan foydalanuvchilar (yoshi bo'yicha 2004 yil)

Internet birinchi navbatda axborot tarmog'idir. Katta hajmdagi axborotlar ichidan kerakli ma'lumotlarni topishda maxsus Internet qidiruv mashinalari ta'lim sohasida o'qituvchi uchun ham o'quvchi uchun ham birday qulaydir. Qidiruv mashinalarida 4 mlrd.dan ortiq unikal sahifalar birlashtirilgan.

O'zbek tilidagi ma'lumotlar qidirishda o'zbek qidiruv mashinalari www.mail.uz, www.doda.uz, www.search.uz, www.ziyonet.uz, www.google.co.uz lar millionlab hujjatlarni qamrab olgandir.

O'qituvchilar va o'quvchilar qidiruv protseduralaridan ta'lim jarayonida faol foydalanishlari mumkin.

Zamonaviy jamiyatda Internet orqali masofaviy ta'limning rivojlanishiga quyidagi ikki sababni ko'rsatish mumkin:

1. Yosh avlodlarning ta'lim potensialiga bo'lgan talabning ortishi, axborot texnologiyalarini o'zlashtirish, jamiytdagi bilimlarni tezkor almashinuvi, insonni butun umri davomida o'qishi kerakligi, uzluksiz ta'limni zaruriylashishi.

2. Internet tarmog'ining va kompyuter texnologiyalarining rivoji, ishlarni kompyuter va kompyuter dasturlari orqali bajarilishi soddalashishi.

Bugun biz tez sur'atlar bilan o'zgarib borayotgan, insoniyat hozirga qadar boshidan kechirgan davrlardan tubdan farq qiladigan o'ta shiddatli va murakkab bir zamonda yashamoqdamiz. Davlat va siyosat arboblari, faylasuflar va jamiyatshunos olimlar, sharhlovchi va jurnalistlar bu davrni turlicha ta'riflab, har xil nomlar bilan atamoqda. Albatta, bu fikrning barchasidai ham ma'lum ma'noda haqiqat, ratsionallik bor. Chunki ularning har biri o'zida bugungi serqirra va rangbarang hayotning qaysidir belgi alomatini aks ettirishi tabiiy. Ammo ko'pchilikning ongida bu davr globallashuv davri tariqasida taasurot uyg'otmoqda. Bunday ta'rif, menimcha, ko'p tomondan masalaning mohiyatini to'g'ri ifodalaydi. Nega deganda, hozirgi paytda yer yuzining qaysi chekkasida qanday bir voqea yuz bermasin, odamzot bu haqda dunyoning boshqa chekkasida zudlik bilan xabara topishi hech kimga sir emas. Ana shunday globallashuv fenomeni haqida gapirganda, bu atama bugungi kunda ilmiy-falsafiy, hayotiy tushuncha sifatida juda keng ma'noni anglatishini ta'kidlash lozim. Umumiy nuqtaiy nazardan qaraganda, bu jarayon mutlaqo yangicha ma'no-mazmundagi xo'jalik, ijtimoiy-sioysiy, tabiiybiologik global muhitning shakllanishini va shu bilan birga, mavjud milliy va mintaqaviy muammolarning jahon miqyosidagi muammolarga aylanib borishini ifoda etmoqda. Globallashuv jarayoni hayotimizga tomora tez va chuqur kirib kelayotganining asosiy omili va sababi xususida gapirganda shuni obektiv tan olish kerakki bugungi kunda har qaysi davlatning taraqqiyoti va ravnaqi nafaqat yaqin va uzoq qo'shnilar, balki, jahon miqyosida boshqa mintaq va hududlar bilan shunday chambarchas bog'lanib boryaptiki, biron mamlakatning bu jarayon-da chetda turishi ijobiy natijalarga olib kelmasligini tushunish, anglash qiyin emas. Shu ma'noda, globallashuv-bu avvalo hayot sur'atlarining beqiyos darajada tezlashuvi demakdir. Har bir ijtimoiy hodisaning ijobiy va salbiy tomoni bo'lgan singari, globallashuv jarayoni ham bundan mustasno emas. Hozirgi paytda uning g'oyat o'tkir va keng qamrovli ta'sirini deyarli barcha sohalarda ko'rish, his etish mumkin. Ayniqsa, davlatlar va xalqlar o'rtasidagi inmtergatsiya va hamkorlik aloqalarining kuchayishi, xorijiy investitsiyalar, kapital va tovarlar, ishchi kuchining erkin harakati uchun qulaylik vujudga kelishi, ko'plab yangi ish o'rinlarining yaratilishi, zamonaviy kommunikatsiya

va axborot texnologiyalarning, ilmfan yutuqlarining tezlik bilan tarqalishi, turli qadriyatlarining umuminsoniy negizda uyg'unlashuvi, sivilizatsiyalararo muloqotning yangicha sifat kasb etishi, ekologik ofatlar paytida o'zaro yordam ko'rsatish imkoniyatlarining ortishi tabiiyki, bularning barchasiga globallashuv tufayli erishilmoqda. Ayni paytda hayot haqiqati shuni ko'rsatadiki, har qanday taraqqiyot mahsulidan ikki xil maqsadda ezgulik va yovuzlik yo'lida foydalanish mumkin. Agarki bashariyat tarixini, uning tafakkur rivojini tadrijiy ravishda ko'zdan kechiradigan bo'lsak, hayotda insonning kamolotga, yuksak marra'larga chorlaydigan ezgu g'oyalar o'rtasida azaldan kurash mavjud bo'lib kelganini va bu kurash bugun ham davom etayotganini ko'ramiz.

Bugungi kunda zamonaviy axborot maydonidagi harakatlar shu qadar tig'iz, shu qadar tezkorki, endi ilgariidek, bu voqea bizdan juda olisda yuz beribdi, uning bizga aloqasi yo'q, deb beparvo qarab bo'lmaydi. Ana shunday kayfiyatga berilgan xalq yoki millat taraqqiyotdan yuz yillar orqada ketishi hech gap emas. Globallashuv jarayonining yana bir o'ziga xos jihati shundan iboratki, hozirgi sharoitda U mafkuraviy ta'sir o'tkazishning nihoyatda o'tkir quroliga aylanib, har xil siyosiy kuchlar va markazlarning manfaatlariga xizmat qilayotganini sog'lom fikrlaydigan har qanday odam, albatta, kuzatishi mumkin. Bugungi zamonda mafkura poligonlari yadro poligonlaridan ham ko'proq kuchga ega. Bu masalaning kishini doimo ogoh bo'lishga undovchi tomoni shundaki, agar harbiy, iqtisodiy, siyosiy tazyiq bo'lsa, buni sezish, ko'rish, oldini olish mumkin, ammo mafkuraviy tazyiqni, uning ta'siri va oqibatlarini tezda ilg'ab yetish nihoyatda qiyin. Mana shunday vaziyatda odam o'z mustaqil fikriga, zamonlar sinovidan o'tgan hayotiy-milliy qadriyatlarga, sog'lom negizda shakllangan dunyoqarash va mustahkam irodaga ega bo'lmasa, har turli ma'naviy tahdidlarga, ularning goh oshkora, goh pinhona ko'rinishidagi ta'siriga bardosh berishi amrimaholk. Buni kundalik hayotda uchrab turadigan ko'plab voqealar misolida yaqqol kuzatish mumkin va ularning qanday og'ir oqibatlarga olib kelishini uzoq tushuntirib o'tirishning hojati yo'q.

XXI asr boshlariga kelib dunyo mamlakatlari o'rtasidagi o'zaro ta'sir shu qadar kuchayib ketdiki, bu jarayondan to'la rivojlanib olgan birorta ham davlat yo'q, deb to'la ishonch bilan aytish mumkin. Hattoki, xalqaro tashkilotlardan uzoqroq turishga intilayotgan, ularga a'zo bo'lishni istamayotgan mamlakatlar ham bu jarayondan mutlaqo chetda emas. Globallashuv shunday jarayonki, undan chetda turaman, degan mamlakatlar uning ta'siriga ko'proq uchrab qolishi mumkin. Bunday g'ayri ixtiyoriy ta'sir esa ko'pincha salbiy bo'ladi.

Globallashuvning turli mamlakatlarga o'tkazayotgan ta'siri ham turlicha. Bu hol dunyo mamlakatlarining iqtisodiy, axborot, ma'naviy salohiyatlari va siyosati qanday ekani bilan bog'liq. Dunyoda yuz berayotgan shiddatli jarayonlarning har bir mamlakatga o'tkazayotgan salbiy ta'sirini kamaytirish va ijobiy ta'sirini kuchaytirish uchun shu hodisaning mohiyatini chuqurroq anglash,

uning xususiyatlarini o'rganish lozim. Bu hodisani chuqur o'rganmay turib unga moslashish, kerak bo'lganda, uning yo'nalishini tegishli tarzda o'zgartirish mumkin emas. Globallashuv yana shunday jarayonki, uni chuqur o'rganmaslik, undan foydalanish strategiyasi, taktikasi va texnologiyasini ishlab chiqmaslik mamlakat iqtisodi va madaniyati, ma'naviyatini tog'dan tushayotgan shiddatli daryo oqimiga boshqaruvsiz qayiqni topshirib qo'yish bilan baravar bo'ladi. Tobora shiddat bilan rivojlanib borayotgan bugungi kunni ilg'or texnologiyalarsiz tasavvur etish o'ta mushkul. Ular hayotimizning ajralmas qismiga aylanib ulgurdi. World Wide Web – butunjahon o'rgimchak to'ri deb ataladigan internetning imkoniyatlari, bugungi taraqqiyotning tezligiga tezlik, kuchiga kuch bag'ishlayotgani, insoniyat intellektigabemisli hissa qo'shayotgani isbot talab qilmaydigan haqiqat. Oramizda ana shu buyuk ixtironing imkoniyatlaridan bahramand bo'lmagan inson topilmasa kerak. Aytaylik, ushbu risolani ham Siz internetdan yuklab oldingiz. Biroq, bashariyatga naf keltirishi ko'zlangan ushbu vositadan o'z g'arazli maqsadlarini amalga oshirish, odamlarni zalolat va qabohatga undash, ularni to'g'ri yo'ldan adashtirish maqsadida foydalanuvchilar ham yo'q emas.

Internetni dunyoga qiyoslash mumkin. Undan nimani axtarsangiz, topasiz. Faqat topilgan narsa to'g'ri, ishonchli va eng muhimi zararsiz ekanini bilish uchun insonga ong va tafakkur kerak. Oq-qorani tanib ulgurmagan, yaxshiyomonning farqiga bormagan ayrim yoshlar internet orqali uzatilgan ayrim ma'lumot-xabarlarini mutloq haqiqat deb qabul qilish holatlari uchrayotgani kishini jiddiy xavotirga soladi.

Bugungi kunda Yevropa olimlari yoshlarda diniy dunyoqarashning shakllanishi ko'p jihatdan global tarmoq – internet orqali uzatilayotgan ma'lumotlarga bog'liq bo'lib qolayotganini alohida ta'kidlashmoqda. G'arbda istiqomat qilayotgan ko'plab musulmonlar kundalik duch kelayotgan muammolariga ular amal qilib kelayotgan e'tiqodlari – islom qanday munosabatda ekanini bilishni istaydilar. Tabiiyki, ular bunday sharoitda ma'lumot olishning tezkor vositasi internetga murojaat qiladilar. Masalan, asli kelib chiqishi arab bo'lgan britaniyalik musulmon shu kabi vaziyatda rasmiy va ishonchli ma'lumot olish mumkin bo'lgan Assambleya yoki Liganing bu borada fikri qanday ekanini bilishni xayoliga ham keltirmaydi. U o'z mintaqasi saytlari bo'lmish Young Muslims UK ("Jamoati islomiy" harakati ta'siri ostida shakllangan veb-sahifa) yoki Fatvo va tadqiqot bo'yicha Yevropa qo'mitasi ("Musulmon birodarlar" tashkiloti shafeligidagi veb sahifa)ga murojaat qiladi.¹

Ta'kidlash lozimki, bugun ommaviy axborot vositalarining muayyan mamlakat siyosiy-ijtimoiy hayotidagi o'rni favqulotda yuqori suratlar bilan o'sib bormoqda. Aholining ongi va dunyoqarashini shakllantirishda, fuqarolar xorij va mamlakatda ro'y berayotgan voqea-hodisalarga nisbatan o'zlarining to'g'ri

¹ Muslim networks and movements in Western Europe. Pew Research Center's Forum on Religion & Public Life Washington, D.C. 2010. <http://www.pewforum.org/Muslim/Muslim-Networks-and-Movements-in-Western-Europe-Muslim-World-League-and-World-Assembly-of-Muslim-Youth.aspx>

pozitsiyalarini belgilab olishida ushbu ta'sir vositalarining o'rni va ahamiyati benihoya katta. So'nggi vaqtlarda dunyoda ro'y berayotgan o'zgarishlarni kuzata turib, avvallari ommaviy axborot vositalari geosiyosiy jarayonlarda oddiygina siyosiy instrument vazifasini bajargan bo'lsa, bugungi kunga kelib ular siyosatni belgilashda muhim sub'ekt vazifasini o'tay boshlaganiga amin bo'lamiz.

Hozirda ekstremistik, terrorchi tashkilotlar zamonaviy kompyuter texnologiyalari imkoniyatlaridan faol foydalanmoqda. Qayd etish kerakki, qator mamlakatlarda ekstremistik tashkilotlar faoliyati ta'qiqlanganidan so'ng ular targ'ibotning ilg'or ko'rinishlaridan foydalanishga e'tibor qaratmoqda. Masalan, Afg'onistonda AQSH va ittifoqchi kuchlar bilan murosala nimaligini bilmayotgan Tolibon harakati o'z safiga yangi a'zolari jalb etish, erishilgan "yutuqlar"ni ovoza qilish va zarur ma'lumotlarni e'lon qilish maqsadida 2011-yilning may oyidan boshlab bugungi kunda dunyo bo'ylab ommalashgan "Twitter" ijtimoiy tarmog'idan foydalana boshlagan.²

2011-yilning iyun oyida "Al-Qoida" tashkiloti internet orqali terrorchilik amaliyotini o'tkazish bo'yicha zaruriy ko'rsatmalarni o'z gumashtalariga yetkazishga uringani fosh etilgan. Gap shundaki, tashkilotga taalluqli bo'lgan veb sahifalarning birida foydalanuvchilarga yuklab olish uchun qiziqarli jurnal taklif etilgan bo'lib, uning sahifalaridan oddiy oshxona sharoitida qo'lbola bomba tayyorlashni o'rgatuvchi ko'rsatmalar joy olgan. Britaniyaning Daily Telegraph nashri ta'kidlashicha, shu orqali tashkilot butun dunyoda o'z a'zolariga o'zini-o'zi portlatish amaliyotlarining so'nggi uslublari haqida zarur ma'lumotlarni yetkazib borgan.³

"Bugungi kunda terrorchi tashkilotlar uchun yangi a'zo-larni Somali yoki Yaman saxrolaridan qidirish birlamchi uslub emas. Aynan internet ular uchun yangi imkoniyatlar eshigi, minglab a'zolari jalb etish vositasi demakdir", - deydi terrorizm masalalari bo'yicha ekspert Arno de Borshgrav (Arnaud de Borchgrave). Uning fikricha, 11 sentyabr voqealariga qadar dunyo bo'ylab chamasi 20 ta ekstremistik kayfiyatdagi internet saytlari mavjud bo'lgan bo'lsa, ayni kunlarda ularning adadi 1000 dan oshib ketgan.⁴

Bundan kelib chiqadiki interenet tarmog'i orqali har qanday buzg'unchi, vayronkor va bunyodkor g'oyalarni tarqatish eng oson va eng maqbul yo'l hisoblanadi. Bunga sabab uning:

- ❖ internetga oson kirish;
- ❖ uning yetarli darajada tartibga solinmagani;
- ❖ cheksiz auditoriya;
- ❖ internet maydonidagi faoliyatning maxfiyligi;
- ❖ ma'lumotni yetkazishdagi tezlik;

² Jon Boone. Taliban join the Twitter revolution. <http://www.guardian.co.uk/world/2011/may/12/taliban-join-twitter-revolution>

³ Duncan Gardham. MI6 attacks al-Qaeda in 'Operation Cupcake'. <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/terrorism-in-the-uk/8553366/MI6-attacks-al-Qaeda-in-Operation-Cupcake.html>

⁴ Renaud Girard. Les guerres «au scalpel» d'Obama contre al-Qaïda. <http://www.lefigaro.fr/international/2010/08/16/01003-20100816ARTFIG00515-les-guerres-au-scalpel-d-obama-contre-al-qaïda.php>

- ❖ matn, tasvir va ovoz uyg'unligidagi axborotni joylash imkoniyati.

1.2.Internetdagi saytlarni nazorat qiluvchi dasturlar tahlili

Tarmoqdagi foydalanuvchilarni nazorat qiluvchi dasturlar proksi serverlar deyiladi. Proksi (proxy- inglizcha “vositachi, oraliqdagi bo'linma) server – bu foydalanuvchi va internet tarmog'ining o'rtasidagi kompyuter. Proksi server foydalanuvchining barcha murojaatlarini internetga jo'natadi va qabul qilingan javoblarni yana foydalanuvchiga qaytaradi. Kedhlashtirish imkoniyati mavjudligi sababli proksi server foydalanuvchining tashqi resurslarga qilgan murojaatlarini saqlab qoladi va tashqi resursga qayta murojaat qilinsa proksi server o'z xotirasida saqlab qolgan resursni qaytaradi, bu esa so'rov vaqtini avtomatik tarzda kamaytiradi. Ayrim hollarda foydalanuvchi so'rovlari yoki server javobi proksi server cheklab qo'yilishi mumkin. Proksi server so'rovlarni ichki tarmoqni himoya qilish yoki zararli dasturlardan himoyalanish maqsadida ma'lum belgilangan tarmoq resurslarini cheklashi mumkin. Bunday dasturlarga Kerio Control, UserGate, Traffic Inspector, HandyCache, WinGate, Zolotoy Shit kabi dasturlarni misol keltrishimiz mumkin. Yuqorida keltirilgan dasturlar haqida qisqacha ma'lumot bersak.

Kerio Control dasturi - tarmoqaro ekranlashtirish dasturi bo'lib (oldingi nomi Kerio WinRoute Firewall va WinRoute Pro) Kerio Technologies va Tiny Software kompaniyalari tomonidan ishlab chiqilgan. Dasturning asosiy maqsadi internetga murojaat xavfsizligini, trafikni tejash, tarmoq xavfsizligini ta'minlashdir. Dasturning avtomatik tarzda yangilanib turuvchi himoya tizimi paydo bo'lgan xavfni topadi va uni zararsizlantiradi.

UserGate dasturi - proksi dastur hisoblanib, u ham xuddi Kerio Control dasturi kabi tarmoqqa ulangan foydalanuvchilarni nazorat qilishga mo'ljallangan. Dasturning interfeysi foydalanuvchi uchun qulay bo'lib, bosh menyuning o'zida foydalanuvchi internet tarmoqdan uzilish yoki ulanish buyruqlarini berish mumkin. Dastur belgilangan foydalanuvchilargagina xizmat

qiladi, ya'ni foydalanuvchilar soni cheklangan bo'ladi. Dastur 2002-yildan buyon muomalada.

Traffic Inspector – proxy dastur, faqat windows platformasida ishlovchi dastur. Tarmoq xavfsizligini ta'minlaydi, trafikni iqtisod (ekonom) qiladi. Bu dastur ham ma'lum bir belgilangan foydalanuvchilarga xizmat qiladi. Dastur 2003-yildan buyon internetda e'lon qilinib kelmoqda.

Zolotot shit – dastur Xitoyda ishlab chiqilgan, loyihasi 1998-yil boshlangan bo'lib, 2003-yilda u butun mamlakat bo'ylab ekspluatatsiya qilingan. Dastur mamlakat provayderlari va xalqaro aloqa kanallari orasidagi ma'lumot almashinuvini serverlardan turib nazorat qiladi.

Bunday dasturlarni juda ko'p misol keltirib o'tish mumkin. Ularning hammasida bir maqsad yotadi. Ular hammasi foydalanuvchilarga taqiqlangan saytlarga kirishini nazorat qiladi, trafikni hisobini olib boradi, tarmoq xavfsizligini ta'minlaydi, zararli viruslar tarmoqdan kirib kelishini oldini oladi.

Lekin bu dasturlarning bir yaxshi tomoni bo'lgani kabi bir kamchiligi ham mavjud va bu kamchilik hozirgi global zamonda juda muhim hisoblanadi. Ularning birortasi ham bizning milliy mafkuramizga mos kelmasligi, foydalanuvchilarni tashqi kuchlar tasirida g'oyalarini o'zgartirishga, milliy mafkuramizni buzishga bo'lgan harakatlarni oldini olish va bartaraf etish kabi masalalar dolzarbligi biz uchun muhimdir. Hozirda dunyo miqyosida xalqaro tarmoqdan foydalanuvchilar soni ko'payib bormoqda, lekin tarmoqdan foydalanishda vatanimiz xalqini turli xurujlardan saqlovchi o'zbek tilida milliy mafkuramizga xos milliy dasturlar yo'qligini ko'rishimiz mumkin.

1.3. Internet tarmog'idan foydalanish bo'yicha ishlab chiqilgan me'yoriy-huquqiy hujjatlar

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Kompyuterlashtirishni yanada rivojlantirish va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish to'g'risida"gi 2002-yil 30-maydagi PF-3080-sonli Farmonini bajarish yuzasidan va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sohasida strategik ustivorliklarni amalga oshirishga doir amaliy chora-tadbirlarni ta'minlash maqsadida Vazirlar Maxkamasining 2002 yil 6 iyunda qaror qabul qilindi⁵. Mazkur qarorda "2002-2010 yillarda kompyuterlashtirish va axborot kommunikatsiya texnologiyalarini rivojlantirish dasturi", kompyuterlash va axborot kommunikatsiya texnologiyalarini rivojlantirish bo'yicha muvofiqlashtiruvchi Kengash to'g'risida Nizom tuzish vazifalari belgilab berilgan. O'tgan davr mobaynida ushbu yo'nalishda ishlar, tegishli idoralar va mutasaddi tashkilot rahbarlari tomonidan muayyan ishlar amalga oshirildi. Jumladan: XTBga va uning boshkarmalari tomonidan ibratli ishlar qilindi. "Umumta'lim maktablarini kompyuterlar bilan ta'minlash chora tadbirlari to'g'risida", "Malaka oshirish institutlarida mutaxassislarni xar 3 yilgacha axborot-kommunikatsiya yangiliklari bo'yicha malaka ko'nikmalarini oshirish bo'yicha", "Umumta'lim maktab o'quvchilari uchun yangi taxrirdagi informatika fanini o'qitilishi bo'yicha darsliklar adabiyot va uslubiy tavsiyalar chiqarish" kabi yo'nalishdagi vazifalar bajarildi. Ayni paytda "2004-2009 yillarda maktab ta'limini rivojlantirish Davlat umumiylik dasturi to'g'risida"gi Prezident farmoni va uning ijrosini

⁵ Vazirlar Maxkamasining 2002 yil 6 iyunda "2002-2010 yillarda kompyuterlashtirish va axborot kommunikatsiya texnologiyalarini rivojlantirish dasturi" haqidagi qarori.

ta'minlashga qaratilgan bir qator xukumat qarorlarining ijrolariga qaratilgan chora-tadbirlar va amaliy ishlar Respublikamizning barcha soxalarida o'z aksini topmoqda. Xususan: XTB, malaka oshirish institutlarini mutaxassislarini Respublikaning kompyuterlashtirilgan na'munaviy ofislarda malakalarini oshirishlari, Respublika ta'lim muassasalaridagi kompyuter texnikasidan samarali foydalanish, o'quv metodik adabiyotlarni va pedagogik dastur vositalarini o'quv jarayonida qo'llash, ijodkor o'qituvchi hamda o'quvchilarni aniqlash va ularning ishlarini ommalashtirish maqsadida viloyatlarda kompyuter savodxonligi bo'yicha metodik dastur vositalari ko'rik tanlovlari bo'lib o'tayotganligi ushbu yo'nalishdagi vazifalarni to'laqonli bajarilishini ta'min etmokda. Mazkur yo'nalishdagi ko'rik tanlov Buxoro shaxrida 2004 yil may oyida bo'lib o'tdi. Unda 6 ta yo'nalish bo'yicha Respublikamizning barcha vilotlaridan ishtirokchilar qatnashdi. "O'quvchilar tomonidan yaratilgan eng yaxshi dasturlar" naminasiyasi bo'yicha "Bobur izidan" veb saxifasi uchun Nodir Bebobekov (Andijon viloyati 31-maktab o'qituvchisi) g'olib deb topildi. Viloyat pedagog xodimlarini barcha yo'nalishdagi fan o'qituvchilari uchun xam kompyuter savodxonligida ishtirok etish masadida davra suxbati va tanlovlar tashkil etilmokda. Bugun O'zbekiston jahon hamjamiyatiga integrasiyalashish yo'lida faol siyosat yuritib, iqtisodiyot, ilm-fan, ta'lim sohasi va axborot almashish borasida dunyo xalqlari bilan o'zaro xamkorlikni tobora mustaxkamlamoqda. Yurtimizning jadal rivojlanayotgan davlat sifatida jahon aro obro'si yuksalmoqda. Internet-global axborot tizimi. Internet-jahon axborot

uzatish vositasi va axborot tarqatishning eng muxim yangi mexanizimidir. Internet tarmog'ida yurtimizni har tomonlama keng namoyon etish, jahon hamjamiyatiga integrasiyalashuvning tezkor axborot almashuv, jahon axborot resurslaridan foydalanishni kengaytirishga doir ehtiyoji ortayotganligidan dalolatdir. Maxkur tarmoq orqali milliy axborot, iqtisodiyotimizning yuksalayotganligi namoish etish orqali mamlakatimizni jahon axborot hamjamiyatiga integrasiyalashuvi yo'lida qo'l kelyapti. Jumladan: O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Matbuot xizmati Web-saytining xizmatini alohida takidlash joyizdir. Xuddi shunday "O'zbekiston maktablarida internet" dasturida maktablarda o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish va o'quv texnologiyalarni qo'llash imkonini berali. Umuman olganda kompyuterlashtirish zamon talabidir. O'qituvchi, tinglovchi va o'quvchilarning ushbu yangiliklardan xabardor qilish biz mutaxassislarning birinchi galda vazifalarimizdan biridir. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni, "Kadrlar tayyorlash milliy dasturini hayotga tadbqiq etish borasida" bir qator ijobiy ishlar amalga oshirildi. Ayniqsa, DTS talablari hamda umummilliy Davlat dasturi vazifalarining ahamiyati, zamonaviy kompyuterlar yordamida axborotlar tizimini fanlar yo'nalishiga mos holda etkazilishiga qaratilmoqda. Kadrlar salohiyati, zukko o'quvchi yoshlar davlat siyosatining bosh masalasiga aylandi. Ularning tayyorlash va o'qitish bilan bog'liq xarajatlar Prezidentimiz tashabbusiga ko'ra malaka oshirish va qayta tayyorlash, iqtidorli bolalar maxsus maktablarini kengaytirishga qaratilgan. Mazkur yo'nalishdagi vazifalarni xal

qilish malaka oshirish instituti Tabiiy fanlar yo'nalishidagi kafedra zimmasiga katta vazifalarni yukladi. Kompyuter nima, undan qanday foydalanish mumkin, kompyuterlar qanday tilda so'zlasha oladi, dasturlash tillari va ulardan foydalanish, kerak degan fiklar vazifa qilib berilgan. Mazkur vazifalarni amalga oshirish, asosiy axborot, axborot-texnologiyalar, axborot-kommunikasiyalar, jahon axborot tizimi yangiliklaridan mutaxassislarni xabardor qilib borish zarurligi asos qilib olindi.

Barcha kurslarni muvaffaqiyatli tugatgan tinglovchilar, bitiruv malakaviy ishlarini ximoya qilish uchun MOMIga shaxsan kelishlari zarur bo'ladi. Muvaffaqiyatli ximoyadan so'ng tinglovchilarga malaka oshirishganliklari haqida qabul qilingan nushadagi xujjat beriladi. MOMIdagi ma'ruzalarni yozish uchun audio, video-kassetalar, SD-disklar qo'llaniladi. Yangi axborot texnologiyalardan (ginermatn, multimedia, GIS-texnologiya, virtual haqiqiylik va boshqalar) keng foydalanish yo'li bilan ma'ruzalar mazmuni boyitiladi.

Tarmoqda va internetda foydalanuvchilarni nazorat qiluvchi Proxy programmasi internet trafikni, qaysi vaqtda qaysi internet adresdan foydalangani, bir necha setkalar bilan ishlash kabi imkoniyatlar mavjud.

“Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”da kadrlar tayyorlash tizimiga va ularning salohiyatini mamlakatimiz ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti istiqbollariidan, jamiyat ehtiyojlaridan, fan, madaniyat, texnika hamda texnologiyalarining

zamonaviy yutuqlaridan kelib chiqqan holda qayta qurishga sarflaydigan mutaxassislar darajasiga ko'tarish nazarda tutiladi.

Jahonda informatika va axborot texnologiyalari jadal sur'atlar bilan rivojlanib, takomillashib borayotgan sohadir. Umumiy o'rta ta'limda "Informatika va hisoblash texnikasi asoslari" fanining o'qitilishidan asosiy maqsad-o'qituvchilarga axborotlarni qayta ishlash texnologiyalari, ulardan foydalanish jarayonlari haqida puxta bilim berish, o'quv va keyingi ish faoliyatlarida kompyuterlardan oqilona foydalanish ko'nikma hamda malakalarini olishdan, shuningdek, yangi axborot texnologiyalarining mamlakat taraqqiyotiga qo'shadigan xissasi to'g'risida tasavvur qilishdan iboratdir. Shaxsiy kompyuterlarning maktab hayotiga kirib kelishi, uni barcha o'quv fanlarida hamda maktab faoliyatida qo'llash lozimligini ko'rsatmoqda. Kompyuterlarning imkoniyatlari shu qadar kengki, uning yordamida nafaqat tabiiy fanlarga (fizika, ximiya, matematika) oid masalalarini hal qilish, balki formalashtirish ishlari qiyin bo'lgan boshqa fanlar (ona tili va adabiyoti, geografiya, chet tillari, chizmachilik,...) masalalarini hal qilishga egadir.

Kompyuterlarning universalligi, axborotni aniq maqsad yo'lida qayta ishlay olish xususiyati, u qo'llaniladigan sohalarni ko'pligi xalq xo'jaligining barcha sohalarida unumli foydalanilayotganligi XXI-asr kompyuterlar asri ekanligidan dalolatdir. Dasturlash sistemasi paydo bo'lgan dastlabki vaqtlarda translyator va xizmat ko'rsatuvchi dasturlar operatsion sistemaning bir qismi hisoblangan. Zamonaviy sistemalarda bu kabi vositalar va operatsion sistema

o'rtasida chegara aniq bo'lsada, xanuzgacha eski fikr qoldiqlari saqlanib qolmoqda. Deyarli barcha sistemalarda fayllarni boshqarish sistemalari mavjud bo'lib, u sistemaning vazifasini bajaribgina qolmay, balki foydalanuvchiga qulaylik yaratadi. Dasturli ta'limotning ba'zi vazifalari ko'p kompyuterlarda o'xshash bo'lib, ular yordamida protsessor, xotira va boshqa qurilmalarning birgalikda ishlashi tashkil etiladi. Dasturli ta'minot tashqi qurilmalarni apparatli asos sifatida ishlatib, operatsion sistema esa dasturli ta'limot amallarini dasturli asos qilib ishlatadi. Umuman olganda, informatika ta'limining tayanch qismi mazmuni axborot, kompyuter, axborot texnologiyalari, axborot texnologiyalarining istiqbollari mavzusidagi dastur va u bo'yicha tuzilgan matnlarni o'quvchilar, tinglovchilar ongiga singdirish nazarda tutiladi.

II BOB. INTERNET TARMOG'IDA TAQIQLANGAN HIMOYA TIZIMI ALGORITMINI, STRUKTURASINI ISHLAB CHIQISH

2.1. Internetdagi nomaqbul saytlardan himoyalash algoritmini ishlab chiqish

Algoritm soʻzi va tushunchasi IX asrda yashab ijod etgan buyuk bobokalonimiz Muxammad al-Xorazmiy nomi bilan uzviy bogʻliq boʻlib, uning arifmetikaga bagʻishlangan “Al jabr va al-muqobala” nomli asarining dastlabki betidagi “Dixit Algoritmich” (“Dediki Al Xorazmiy”ning lotincha ifodasi) degan jumalardan kelib chiqqan.

Al-Xorazmiy birinchi boʻlib oʻnlik sanoq sistemasining prinsiplarini va unda turli amallar bajarish qoidalarini asoslab berdi. Bu esa hisoblash ishlarini ixchamlashtirish va osonlashtirish imkonini yaratadi. Chunki bu bilan oʻsha davrda qoʻllanib kelingan rim raqamlari va sonlarni soʻz orqali yozib bajarishdagi noqulayliklar bartaraf etildi.

Dastlab algoritm deyilganda oʻnlik sanoq sistemasidagi sonlar ustida turli arifmetik amallar bajarish qoidalari tushunib kelingan.

Al-Xorazmiyning ilmiy asarlari fanga algoritm tushunchasining kiritilishiga sabab boʻldi.

Algoritm nima? Umuman olganda uni aniq taʼriflash mushkul. Lekin algoritmning mohiyatini aniq va qatʼiyroq tushuntirishga harakat qilamiz.

Algoritm deganda biror maqsadga erishishga yoki qandaydir masalani yechishga qaratilgan buyruqlarning aniq, tushunarli, chekli hamda toʻliq tizimi tushuniladi.

Algoritmga quyidagicha taʼrif berishimiz mumkin: algoritm deb aniq natijaga olib keladigan amallarning cheklangan ketma-ketligiga aytiladi.

Algoritmning xizmati nimadan iborat?

Algoritmlar-bu bilimlar ustida fikrlash va yetkazib berishdan iborat. Haqiqatan ham kimdir qandaydir masalani yechishni o`ylab topib va uni boshqalarga aytmoqchi bo`lsa, u holda u o`ylab topgan yechimini shunday tasvirlashi kerakki, natijada boshqalar ham uni tushunsin, hamda shu tasvirga ko`ra boshqalar ham masalani to`g`ri yechishsin. Shuning uchun tasvir bir necha talablarga bo`ysinishi kerak.

Algoritmning xossalari

Algoritmning asosiy xossalari quyidagilardan iborat:

1. Diskretlilik. Bu xossaning mazmuni-algoritmni doimo chekli qadamlardan iborat qilib bo`laklash imkoniyati mavjudligidadir. Boshqacha aytganda, uni chekli sondagi oddiy ko`rsatmalar ketma-ketligi shaklida ifodalash mumkin. Algoritmning bu xossasi yuqorida keltirilgan hamma misollarda yaqqol ko`rinib turibdi. Agar kuzatilayotgan jarayonni chekli qadamlardan iborat qilib bo`laklay olmasak, u holda uni algoritm deb bo`lmaydi.

2. Tushunarlilik. Algoritmning ijrochisi hamma vaqt inson bo`lavermaydi. Choy damlashni yoki boshqa ishlarni bajarishni faqat odamga emas, balki robotga ham buyurish mumkin. Ijrochiga tavsiya etilayotgan ko`rsatmalar uning uchun tushunarli bo`lishi kerak, aks holda ijrochi oddiygina amalni ham bajara olmaydi. Bundan tashqari, ijrochi har qanday amalni bajara olmasligi ham mumkin.

O`ar bir ijrochining bajara olishi mumkin bo`lgan ko`rsatmalar yoki buyruqlar birikmasi mavjud bo`lib, u ijrochining ko`rsatmalar tizimi (sistemi) deyiladi. Shuning uchun ijrochi uchun berilayotgan har bir ko`rsatma ijrochining ko`rsatmalar tizimiga tegishli bo`lishi kerak.

Ko`rsatmalarni ijrochining ko`rsatmalar tizimiga tegishli bo`ladigan qilib ifodalay olishimiz muhim ahamiyatga ega. Masalan, pastki sinfnig a'lochi o`quvchisi “son kvadratga oshirilsin” degan ko`rsatmani tushunmasligi

natijasida bajara olmaydi. Lekin “son o`zini o`ziga ko`paytirilsin” shaklidagi ko`rsatmani bemalol bajaradi. Sababi, u ko`rsatma mazmunidan ko`paytirish amalini bajarish kerakligini anglaydi.

3. *Aniqlik.* Ijrochiga berilayotgan ko`rsatmalar aniq mazmunda bo`lishi kerak. Chunki, ko`rsatmadagi noaniqliklar mo`ljaldagi maqsadga erishishga olib kelmaydi.

Odam uchun tushunarli bo`lgan “3-4 marta silkitilsin”, “5-10 daqiqa qizdirilsin”, “1-2 qoshiq solinsin”, “tenglamalardan biri yechilsin” kabi noaniq ko`rsatmalar robot yoki kompyuterni qiyin ahvolga solib qo`yadi. Bundan tashqari, ko`rsatmalarning qaysi ketma-ketlikda bajarilishi ham muhim ahamiyatga ega. Demak, ko`rsatmalar aniq berilishi va faqat algoritmda ko`rsatilgan tartibda bajarilishi shart ekan.

4. *Ommaviylik.* O`ar bir algoritm mazmuniga ko`ra bir turdagi masalalarning barchasi uchun ham o`rinli bo`lishi kerak. Ya'ni, masaladagi boshlanQich ma'lumotlar qanday bo`lishidan qat'iy nazar algoritm shu xildagi har qanday masalani yechishga yaroqlidir.

5. *Natijaviylik.* O`ar bir algoritm chekli sondagi qadamlardan keyin albatta natija berishi shart. Bajariladigan amallar ko`p bo`lsa ham baribir natijaga olib kelishi kerak. Chekli qadamdan keyin qo`yilgan masala yechimga ega emasligini aniqlash ham natija hisoblanadi. Agar ko`rilayotgan jarayon cheksiz davom etib natija bermasa, uni algoritm deb ayta olmaymiz.

Algoritmning turlari

Algoritmnlarni asosan 3 turga bo`lish mumkin:

- 1) Chiziqli algoritmlar;
- 2) Tarmoqlanuvchi algoritmlar;
- 3) Takrorlanuvchi algoritmlar.

1. Chiziqli algoritmlar

Chiziqli algoritmlarda asosan hech qanday shart tekshirilmaydi va jarayonlar tartib bilan ketma-ket bajariladi. Demak, chiziqli algoritmlar sodda hisoblashlar yoki amallar ketma-ketligidir. Chiziqli algoritmlarga misol qilib quyidagi formulalar bo'yicha hisoblashlarni keltirish mumkin:

$$, b=s \cdot n$$

2. Tarmoqlanuvchi algoritmlar.

Biror shartning bajarilishi bilan bog'liq ravishda tuziladigan algoritmlarga tarmog'lanuvchi algoritmlar deyiladi. Tarmog'lanuvchi algoritmlar hisoblashlar ketma-ketligini aniqlaydigan shartlarni o'z ichiga oladi. Blok-sxema ko'rinishida bu shuni bildiradiki, blok-sxemada hech bo'lmaganda bitta romb ishtirok etadi. Masalan: ko'chaga qanday kiyimda chiqishimiz ob-havoga, avtomatdan sharbatli yoki mineral suv ichishimiz esa unga qancha so'mlik "jeton" tashlashimizga bog'liqdir. Yuqorida keltirilgan "Sветофор" algoritmi ham tarmog'lanuvchi algoritmgaga misoldir.

3. Takrorlanuvchi (siklik) algoritmlar.

Ma'lum bir shart asosida algoritmda bir necha marta takrorlanish yuz beradigan jarayonlar ham ko'plab uchraydi. Masalan, yil fasllarining har yili bir xilda takrorlanib kelishi, har haftada bo'ladigan darslarning kunlar bo'yicha takrorlanishi va hokazo. Demak, takrorlanuvchi algoritmlar deb shunday algoritmlarga aytiladiki, unda bir yoki bir necha amallar ketma-ketligi bir necha marta takrorlanadi, bu ketma-ketlik tarmog'lardan iborat bo'lishi ham mumkin. Bundan chiziqli va tarmog'lanuvchi algoritmlar takrorlanuvchi algoritmlarning xususiy holi ekanligi kelib chiqadi.

Kerio Control, UserGate va boshqa dasturlar ishlash algoritmi:

1-qadam. Dasturga qora ro'yxat kiritiladi;

2-qadam. Foydalanuvchilar ma'lumotlari kiritiladi;

3-qadam. Zarur hollarda tarmoqdan uziladi;

4-qadam. Tamom.

Dasturlar samaradorligi asosan tarmoq xavfsizligi, trafik hisobini bajarish bilan band bo'ladi. Bu esa bizning maqsadimizga yechim bo'la olmaydi.

1-qadam. Boshlanish.

2-qadam. Online holatda turgan foydalanuvchilarni kuzatish.

3-qadam. "Qora ro'yxat"dagi so'zlar yoki url adresslarga kirishga bo'lgan harakatlarni nazorat qilish va tekshirish.

4-qadam. Zarur holatlarda foydalanuvchilarni so'rovlarini cheklash.

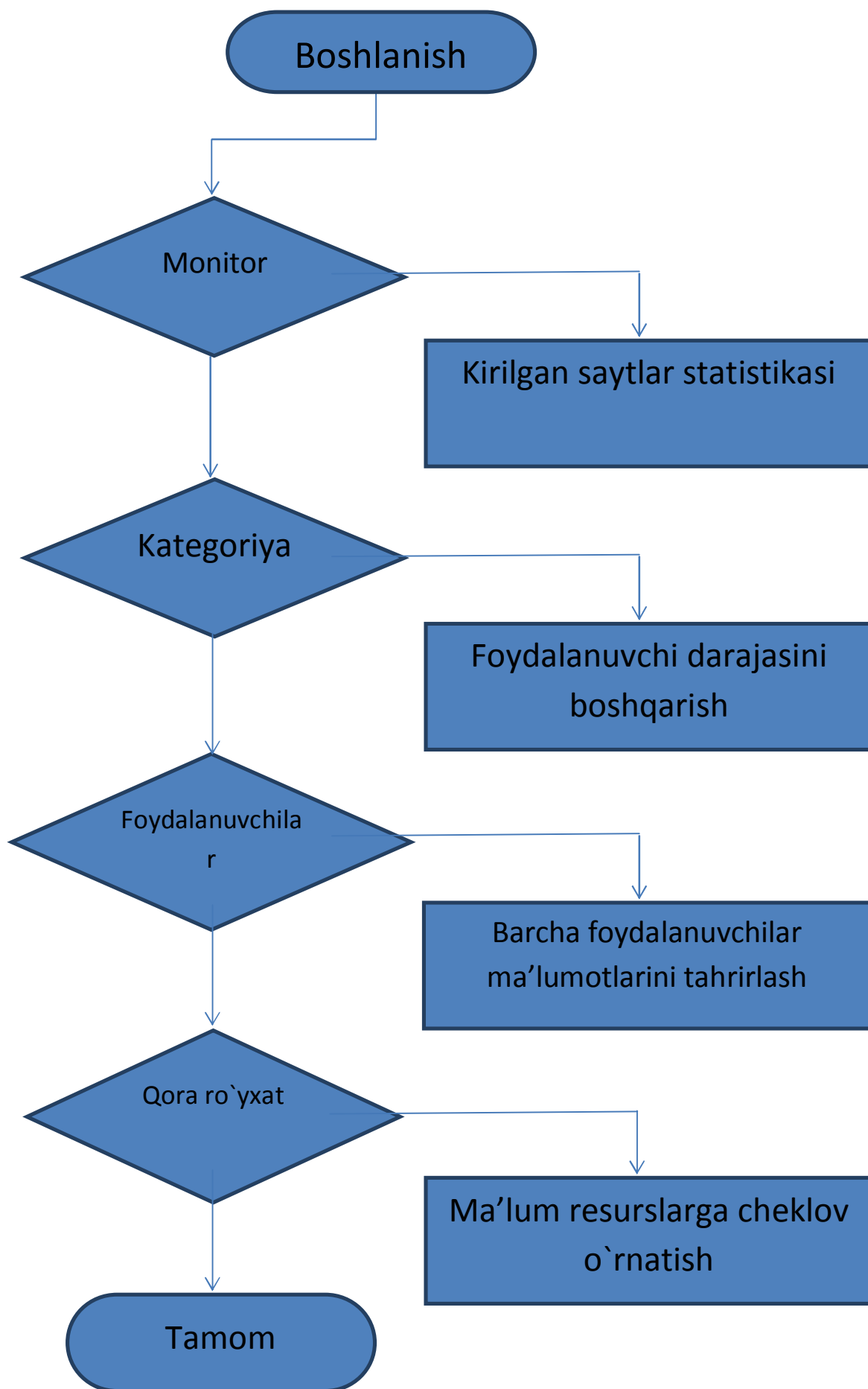
5-qadam. Foydalanuvchilar kategoriya darajalarini belgilash.

6-qadam. Qora ro'yxatni yangilash va o'zgartirish kiritish.

7-qadam. Ma'lum foydalanuvchilarni internet tarmog'idan uzish va ularni ulash.

8-qadam. Tamom.

2.2. Ishlab chiqilgan algoritm asosida dastur strukturasi yaratish.

2.3. Ishlab chiqilgan algoritm va strukturani dasturiy amalga oshirish uchun dasturlashtirish vositalarini tanlash

Proxy server dasturlarini ishlab chiqishda xavfsizligi yuqori bo'lgan dasturlash tillarida qilinishi maqsadga muvofiq. Shuning uchun ham dastur Yii texnologiyasi va Java dasturlash tillarida bajarildi. Proxy programma protokollar bilan ishlagani, tarmoq portlari bilan, http sessiyalar bilan ishlagani uchun Java dasturlash tilining klient server bilan ishlay olishligi uchun ham dastur buyruqlari MySQL bazasiga yozildi va bu buyruqlar Yii orqali dastur interfeysiga chaqiriladi. Yii dasturlash tilida Proxy dasturining interfeysi tayyorlandi. Agarda dasturning interfeys qismi boshqa dasturlash qismida qilinganida Yii ga nisbattan ko'proq joy va vaqt olgan bo'lar edi. Dastur 2008-yil 1-yanvardan PRADO (php Rapid Application Development Object-oriented) dasturining freymvorklarini to'g'irlash uchun ishlab chiqilgan dasturiy vosita hisoblangan.

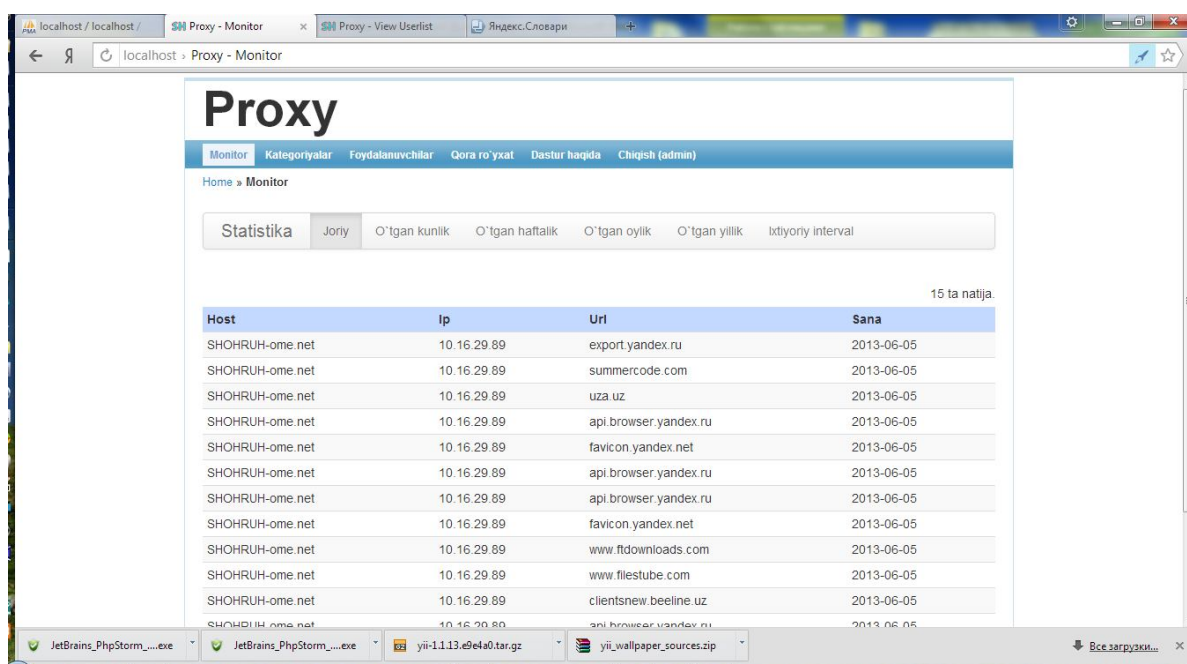
Dastlab Java telefonlarga o'xshash, ma'ishiy elektron qurilmalarni dasturlash uchun muljallangan edi (Java ning rasmiy yaratilgan sanasi 1995 yil 23 may hisoblanadi). Keyinchalik Java ni brouzerlarni dasturlash uchun qo'llay boshlashdi - appletlar yaratildi. Undan keyin Java da to'la qonli ilovalar yaratish mumkinligi isbotlandi. Ularning grafik elementlarini komponentlar sifatidarasmiylashtirisha boshlashdi — JavaBeans dunyoga keldi. Bu bilan Java tarqoq tizimlar va CORBA texnologiya olami bilan mustahkam bog'langan oraliq dasturiy ta'minot olamiga kirib keldi. Serverlarni dasturlashga bir qadam qoldi, u ham qilindi servletlar va EJB (Enterprise JavaBeans) yuzaga keldi. Serverlar ma'lumotlar bazasi bilan doimiy muloqatda bo'lishligi kerak — shuning uchun JDBC (Java DataBase Connection) drayverlari yaratildi. Muloqat muvaffaqiyatli chiqdi. Ko'pchilik ma'lumotlarni boshqarish tizimlari va hatto operatsion tizimlar ham Java ni o'z yadrosi ichiga kiritishdi. Masalan, Oracle, Linux, MacOS X, AIX. Java kirib bormagan yo'nalishni juda kam uchratish

mumkin, agar uchragan taqdirda ham u vaqtinchalik, Java u yerga ham tezda kirib boradi. Shuning uchun Java ni — texnologiya deb atashadi. Java ning bunday tez va keng tarqalishi maxsus yaratilgan dasturlash tilining ishlatilishidadir. Bu til ham texnologiyaga mos ravishda Java deb ataladi. Java tili, yaratuvchilarning fikriga ko'ra, Smalltalk, Pascal, C++ va boshqalarning eng yaxshi tomonlarini olib qolish va yomon tomonlaridan voz kechish asosida yaratilgan. Bu xususida har xil fikrlar bo'lishiga qaramasdan, Java dasturlash tili urganish uchun qulay, unda yozilgan dastur kodlari oson o'qiladi va sozlanadi. Java dagi dastlabki dasturni Java ni o'rganishni boshlagan vaqtdan bir soat o'tgandayoq yaratish mumkin. Java tili, xuddi Pascal strukturali dasturlashda qanday vazifani bajargan bo'lsa, ob'ektga yunaltirilgan dasturlashni o'rganishda xuddi shunday vazifani bajarmoqda. Shuning uchun Java da ko'plab sondagi dasturlar va klasslar kutubxonalari yozilgan. Xozirgi paytda, Java texnologiya uchun ilovalarni faqat Java tilidagina emas, balki boshqa tillarda ham yaratish imkoniyati bor. Masalan, Pascal va C++ tillarida shu tillardagi boshlang'ich kodni Java kodga ugiruvchi kompilyatorlar mavjud. Biroq Java texnologiyani ishlatishga muljallangan dasturlarni bari bir Java tilida yozish tavsiya etiladi, chunki unda Java texnologiyaning barcha yo'nalishlari qamrab olingan, unda kod yozish oson va qulay hisoblanadi. Zamonaviy dasturlashda Java ob'ektga yo'naltirilgan dasturlashning uslublarini joriy qilishda eng qo'lay tillardan hisoblanadi.

III BOB. INTERNET TARMOG'IDA TAQIQLANGAN HIMOYALASH (FILTR) VOSITALARINI ISHLAB CHIQISH DASTURI NATIJALARINI TAHLIL QILISH

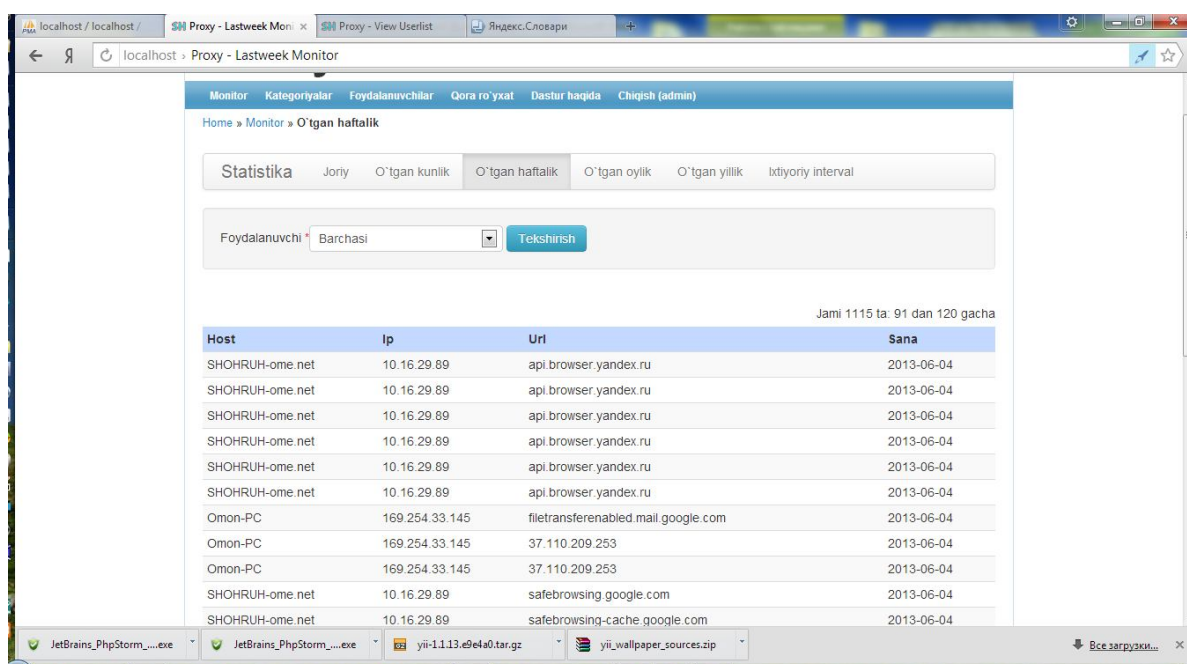
3.1. Natijalar tahlili

Dastur ishga tushirilganda interfeysda statistika oynasi ishga tushadi, bu oynada foydalanuvchilar haqida ma'lumotlarni ko'rib turish mumkin.

The screenshot shows the 'Proxy Monitor' web application. The 'Statistika' tab is selected. The table displays 15 results for hosts, all with IP 10.16.29.89. The 'Uri' column lists various services like export.yandex.ru, summercode.com, uza.uz, and api.browser.yandex.ru. The 'Sana' column shows dates from 2013-06-05.

Host	Ip	Uri	Sana
SHOHRUH-ome.net	10.16.29.89	export.yandex.ru	2013-06-05
SHOHRUH-ome.net	10.16.29.89	summercode.com	2013-06-05
SHOHRUH-ome.net	10.16.29.89	uza.uz	2013-06-05
SHOHRUH-ome.net	10.16.29.89	api.browser.yandex.ru	2013-06-05
SHOHRUH-ome.net	10.16.29.89	favicon.yandex.net	2013-06-05
SHOHRUH-ome.net	10.16.29.89	api.browser.yandex.ru	2013-06-05
SHOHRUH-ome.net	10.16.29.89	api.browser.yandex.ru	2013-06-05
SHOHRUH-ome.net	10.16.29.89	favicon.yandex.net	2013-06-05
SHOHRUH-ome.net	10.16.29.89	www.ftdownloads.com	2013-06-05
SHOHRUH-ome.net	10.16.29.89	www.filestube.com	2013-06-05
SHOHRUH-ome.net	10.16.29.89	clientsnew.beeline.uz	2013-06-05
SHOHRUH-ome.net	10.16.29.89	api.browser.yandex.ru	2013-06-05

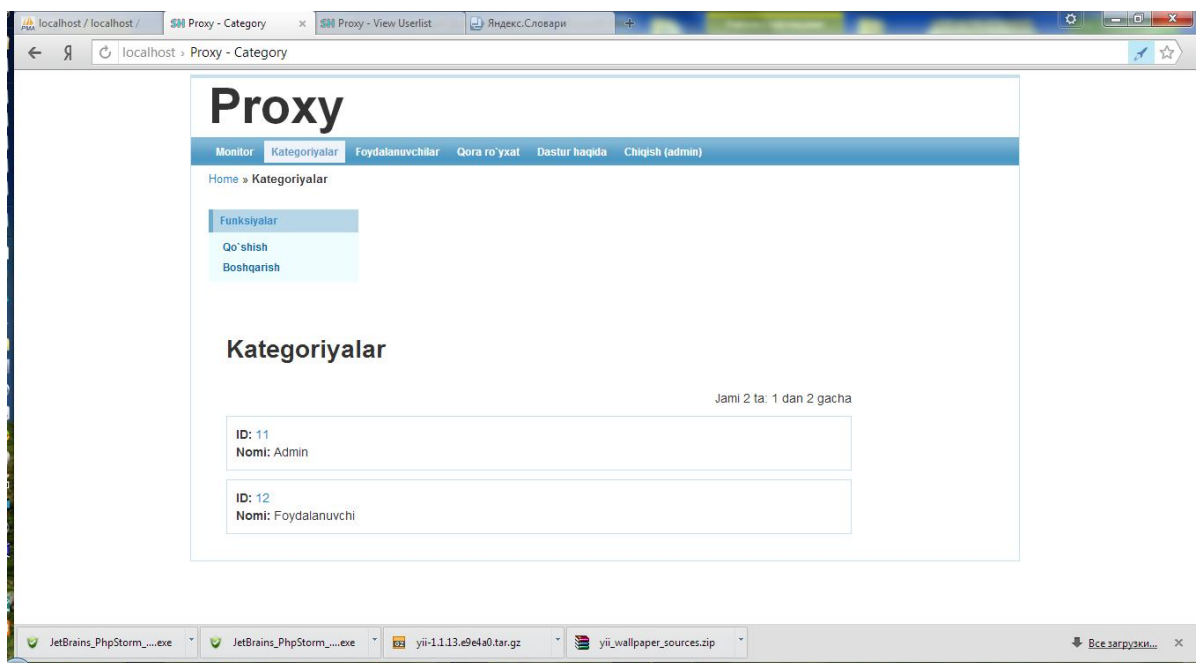
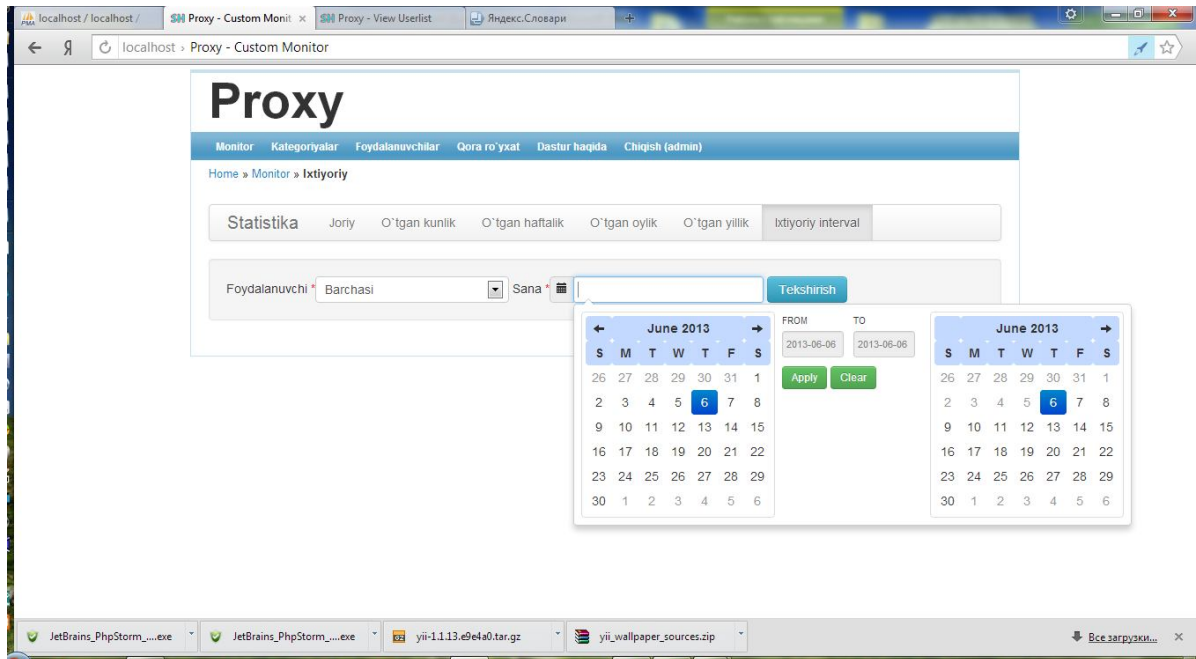

The screenshot shows the 'Proxy - Lastweek Monitor' web application. The 'O'tgan haftalik' tab is selected. A dropdown menu shows 'Barchasi' (All). The table displays 1115 results for hosts, with dates from 2013-06-04. The 'Uri' column lists various services like api.browser.yandex.ru, filetransferenabled.mail.google.com, and safebrowsing.google.com.

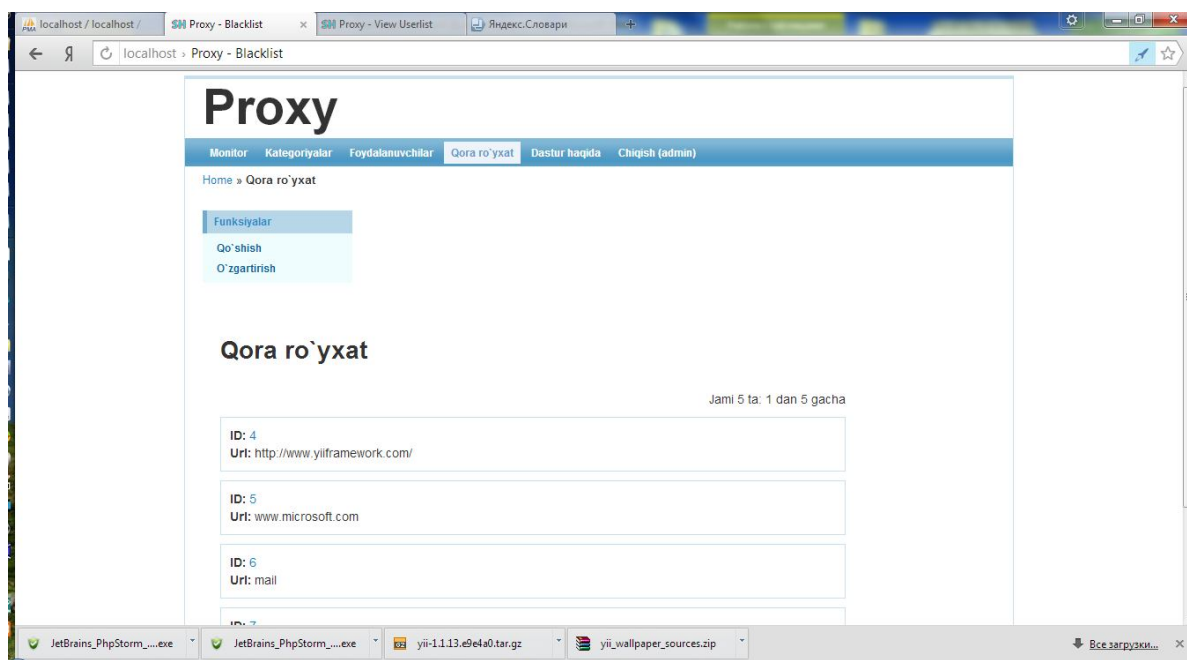
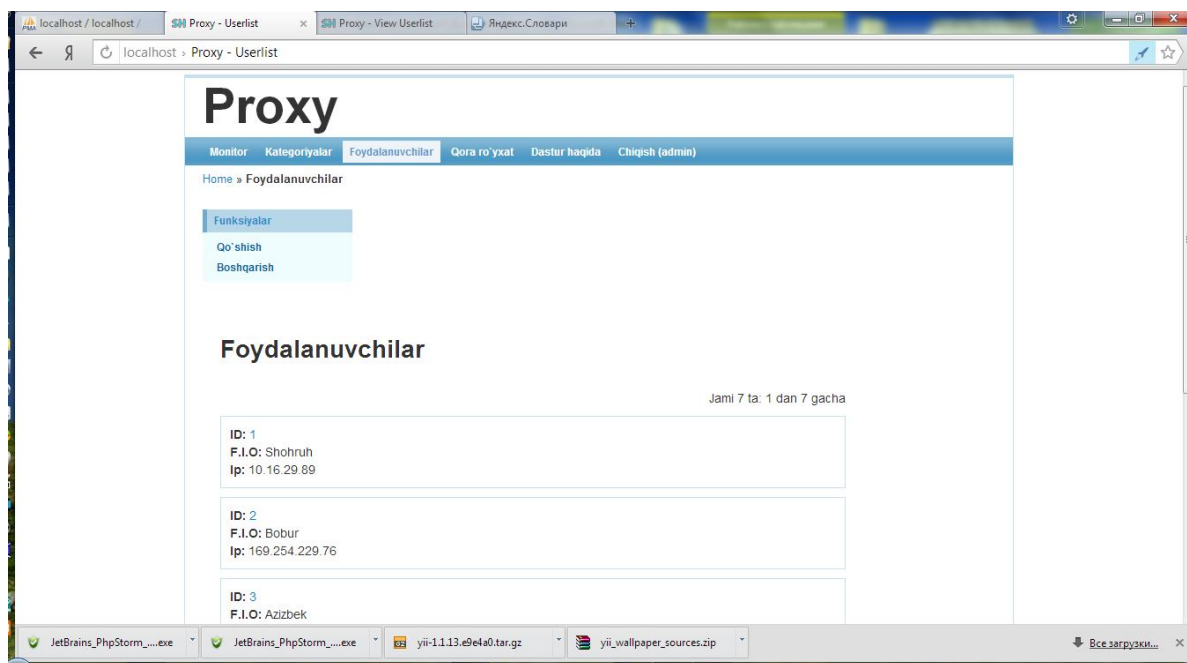
Host	Ip	Uri	Sana
SHOHRUH-ome.net	10.16.29.89	api.browser.yandex.ru	2013-06-04
SHOHRUH-ome.net	10.16.29.89	api.browser.yandex.ru	2013-06-04
SHOHRUH-ome.net	10.16.29.89	api.browser.yandex.ru	2013-06-04
SHOHRUH-ome.net	10.16.29.89	api.browser.yandex.ru	2013-06-04
SHOHRUH-ome.net	10.16.29.89	api.browser.yandex.ru	2013-06-04
SHOHRUH-ome.net	10.16.29.89	api.browser.yandex.ru	2013-06-04
Omon-PC	169.254.33.145	filetransferenabled.mail.google.com	2013-06-04
Omon-PC	169.254.33.145	37.110.209.253	2013-06-04
Omon-PC	169.254.33.145	37.110.209.253	2013-06-04
SHOHRUH-ome.net	10.16.29.89	safebrowsing.google.com	2013-06-04
SHOHRUH-ome.net	10.16.29.89	safebrowsing-cache.google.com	2013-06-04

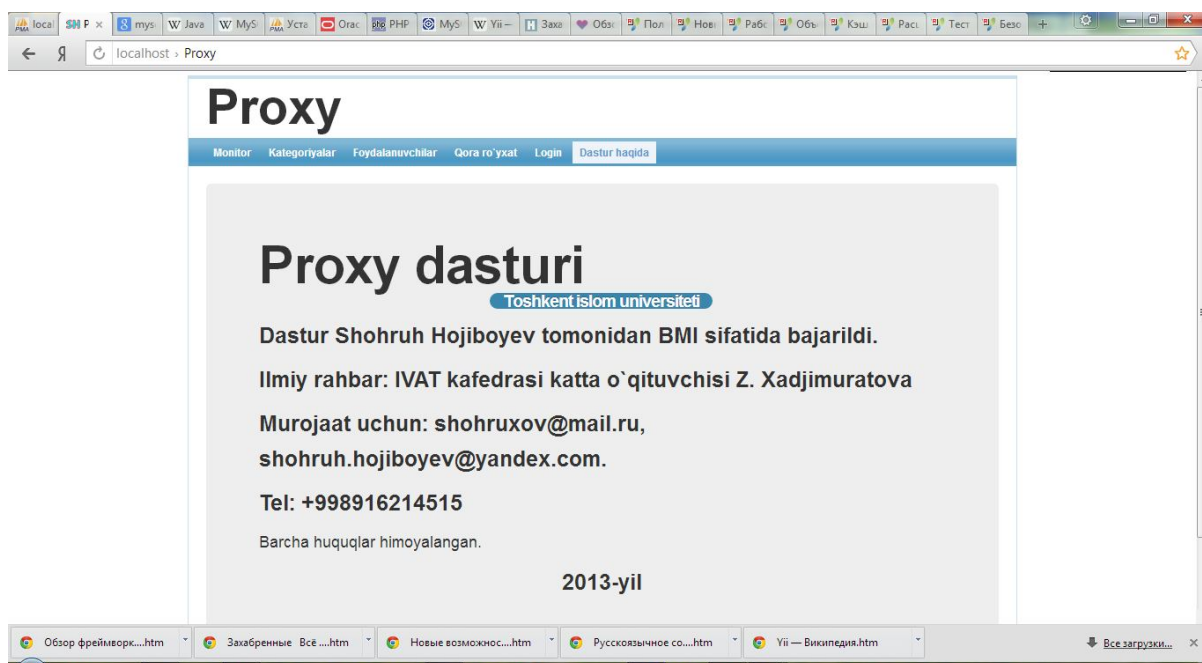
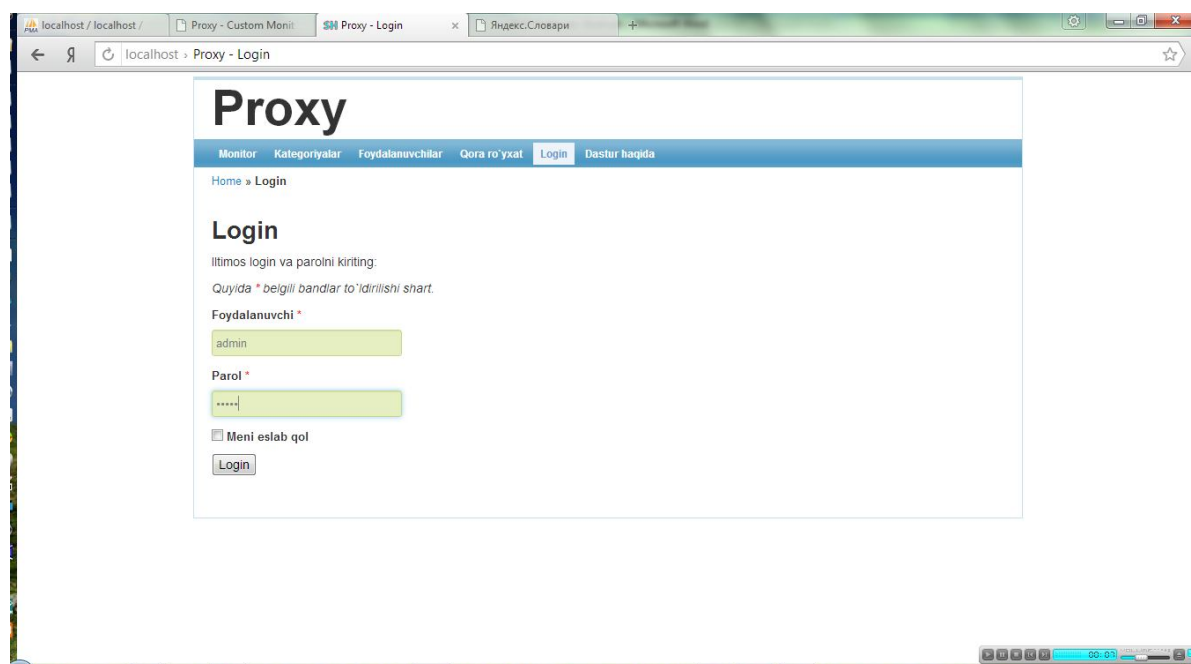
Dasturda administrator xoxlagan sanadagi statistikani ko'rishi mumkin. Hamma statistika MySQL bazasiga yozilib boriladi.

Bundan tashqari keying menyuda kategoriyalar bilan ishlashi mumkin.

“Foydalanuvchi” - menyusi bunda xizmat ko’rsatiladigan foydalanuvchilar malumoti kiritiladi, iami sharifi, ip adresi, statusi (o`chirilga , yoqilgan) va kategoriyasi kiritiladi, saqlanadi.

3.2. Foydalanuvchiga qo'llanma

Proxy dasturi tarmoqdan ruxsatsiz kirib kelavchilarni kirish/chiqishini nazorat qilish, ularni tarmoqqa ulash va uzish, ta'qiqlangan saytlarga kirishi va ijtimoiy, siyosiy saytlarda foydalanuvchilarni nazorat qiladi.

Dastur Yii texnologiyasi va Java dasturida tayyorlanadi. Proxy serverda asosiy interfeysda hamma ma'lumotlar ko'rinib turadi.

Dastur oltita menyudan iborat bo'lib: birinchi menyu "Monitor" ya'ni foydalanuvchilar statistikasi ko'rinib turadi, unda administrator foydalanuvchilarini qaysi url adresslarga kirayotgani qaysi vaqtda, murojaat qilganini ip adressi va hostneyimi orqali ko'rib turadi. Menyuda yana 6 ta bo'lim mavjud.

- "Joriy" - unda joriy vaqt qaysi foydalanuvchi qaysi url adressga murojaat qilgani har bir sekundda yangilanib turadi.
- "Oldingi kun" – bu bandda bir kun keying statistika ko'rinib turadi. Administrator hamma foydalanuvchilar yoki o'zi xoxlagan bir foydalanuvchini ip adressini berib ko'rishi mumkin.
- "Oldingi hafta" – bunda o'tgan bir haftalik statistikani ko'rish imkoni mavjud.
- "Oldingi oy" – o'tgan bir oy davomidagi malumotlar turadi
- "Oldingi yil" – o'tgan bir yillik statistikani ko'rish mumkin.
- "Ixtiyoriy sana" – administrator ixtiyoriy sana statistikasini kiritib malumotni ko'rishi mumkin.

Keyingi menyu "Kategoriyalar" bo'lib, unda administrator o'zi xizmat ko'rsatayotgan foydalanuvchilariga kategoriya tayinlashi mumkin, ya'ni imtiyozli va imtiyozi cheklangan foydalanuvchilarga ajratishi mumkin. Bunda Admin va Foydalanuvchi bo'ladi. Admin kategoriyasida qora ro'yxatdagi so'zlar va url adresslarga murojaat qilinsa cheklovdan o'tib ketadi, foydalanuvchi kategoriyasida esa cheklovlar tasir qilib, qora ro'yxatdagi resurslarga murojaati to'xtatiladi.

"Foydalanuvchi" - menyusi bunda xizmat ko'rsatiladigan foydalanuvchilar malumoti kiritiladi, iami sharifi, ip adresi, statusi (o'chirilga , yoqilgan) va kategoriyasi kiritiladi, saqlanadi. Kiritilga

foydalanuvchilar id raqamiga bosish orqali boshqariladi. Ismi, ip malumotlari o'zgartirilishi mumkin.

“Qora ro'yxat” - menyusiga kirish man qilingan url adresslar yoki so'zlar kiritiladi.

“Login” menyusida foydalanuvchi va kategoriya qoshish uchun admin parol orqali kirib boshqaradi.

“Dastur haqida” – bunda dastur va dasturchi haqida malumotni ko'rish mumkin.

Hayot faoliyati xavfsizligi

Inson organizmiga elektr tokining ta'siri, shoshilinch tibbiy yordam xizmatini chaqirish.

Xavf yuz berishi mumkin bo'lgan quydagi tok qiymatlarini ajratish mumkin:

1. Seziluvchan tok (2mA gacha)- organizmdan o'tganda sezilarli qo'zg'atishni keltirib chiqaradi;

2. Qo'yib yubormaydigan tok (10-25mA)- organizmdan o'tganda qo'l muskullarida yengib bo'lmaydigan tomir tortishishlar ro'y beradi.

3. Fibrilyatsion tok (50 mA dan yuqori)- organizmdan o'tganda yurakni fibrilyatsiyalaydi (yurak muskullarining tartibsiz qisqarishi).Elektr tokidan jarohatlanishda odam tanasining qarshiligi katta ahamiyatga ega. Odam tanasining elektr tokiga qarshiligi keng 100000 dan 1000 Om oraliqda o'zgaradi vat eri qoplaminig holatiga (qruq, nam, dag'allashgan, shikastlanmagan yoki shikastlangan teri), bog'lanishning maydoni va zichligiga, shuningdek o'tayotgan tokning kuchi va chastotasiga va ta'sir qilish muddatiga bog'liqdir. Charchaganda, kasallanganda, terlaganda, elektr qurilmalari ostida ishlayotganda diqqat e'tibor boshqa narsaga chalg'iganda

organizmning elektr toki ta'siriga qarshiligi keskin kamayadi. Yuragi kasal, terisida qichima kasalligi bor, oshqozoni yara, epilepsiya bilan og'rigan, jigar hamda buyragi kasal va boshqa kasalliklari bor kishilar elektr qurilmalarida ishlashga yo'l qo'yilmaydi.

Hayvonlarning organizmiga ham elektr toki, odamlardagi kabi ta'sir qiladi. Hayvonlar qanchalik og'ir bo'lsa, elektr tokiga qarshiligi shuncha ko'payadi. Tok qiymati 100 mA bo'lganda, yurak faoliyatida yoki nafas olishning ishida hech qanday o'zgarish bo'lmaydi. Ammo hayvon tanasining qarshiligi, odam tanasining qarshiligidan ancha kam. Yirik shoxli mollarning oldingi va orqa oyoqlari orasidagi tana qarshiligi 400-600 Om, hayvon yiqilganda esa 50-100 Om gacha kamayadi.

Hayvonlarga kichik kuchlanishlar bilan har doim ta'sir qilib turilsa, ular mahsuldorligi kamayib ketishi kuzatilgan. Agar kuchlanishning kattaligi 4-8 V bo'lsa, sut berish 20-40 % ga kamayadi. Qishloq xo'jaligida, odatda, o'zgaruvchan elektr tokidan foydalaniladi. Ko'pgina jihozlar 380 V kuchlanish bilan ishlaydi, yoritish uchun esa 220 va 127 V kuchlanishlardan foydalaniladi. Elektr xavfsizligi shartlariga ko'ra, elektr qurilmalar 1000 V gacha va 1000 V dan yuqori kuchlanishli qurilmalarga bo'linadi.

Elektr toki urishiga kishining elektr zanjiriga ulanib qolishi sabab bo'ladi.

Elektr tokiga ulanib qolishning ikki xil shakli bor: ikkita sim orasida ulanib qolish va sim bilan er orasida ulanib qolish. Ikkala holda ham jarohatlanish darajasi kuchlanish kattaligiga, pol va poyafzal himoyalashning holatiga, ishlab chiqarish xonasidagi muhit sharoitiga, simlarga tekkan paytda kishining holatiga bog'liq. Tana, qo'llar orqali tok o'tishi eng xavfli hisoblanadi, chunki tok o'tadigan yo'lda yurak, o'pka, miya joylashgan. Odamning elektr tokidan jarohatlanishining boshqa hollariga quydagilar sabab bo'ladi:

1. Elektr qurilmalarini o`rnatish va ulardan foydalanishda xavfsizlik texnikasi qoidalarining buzilishi;
2. Elektr jihozlarining kuchlanish ostida qolgan tok o`tkazmaydigan metall qismlarga tegib ketishi; Jarohatlanishning xavfsiz mehnat usullarini bilmaslik.
3. Elektr tokidan jarohatlanish sabablarini ko`rib chiqishda jarohatlanishga sabab bo`lgan elektr jihozlarini mufassal ko`zdan kechirish lozim. Jihoz va elektr tarmog`I to`g`risidagi ma`lumotlarni, qurilmaning ko`chlanish kattaligi, chastotasi, quvvatini, simlarning markasini, tarmoqning hamda ta`minlash manbaining erga nisbatan himoyalash (izolyatsiyalash) tartibini, asboblarning jarohatlanishdan oldingi va keyingi ko`rsatishlarini, jarohatlangan kishining kiyimi hamda poyafzalining holatini (quruq, nam, zaxligini); havo haroratini aniqlab olish kerak.

Qishloq xo`jaligida elektr tokidan jarohatlanishning oldini olish

uchun profilaktik ishlar o`tkazish zarur. Ular quydagilardan iboratdir:

1. Ishlab turgan butun elektr jihozlarini istimolchilarning elektr qurilmalarini ishlatishda rioya qilinadigan TIQ (texnik ishlatish qoidaliri) va XTQ(xavfsizlik texnikasi qoidalari)talablariga javob beradigan holatga keltirish.
2. Mahalliy sharoitlardan kelib chiqib, elektr qurilmalar bilan ishlash xavfsizligini oshiradigan qo`shimcha tadbirlar ko`rish.
3. Elektr asbobolarini, tezda almashlab ulashlarni, ta`mirlash ishlarini pasaytirilgan kuchlanishga o`tkazish.
4. Ishlatiladigan shaxsiy himoyalanish vositalarini takomillashtirish.
5. Xavfsiz mehnat usullarini ko`rsatish orqali odamlarning o`qish sifatini yaxshilash.

Elektr tokidan jarohatlanish ko'pincha muhitga bog'liq, qayerda elektr qurilmalar ishlatilsa, elektr qurilmalarning tok o'tkazadigan va simlarning himoya qismlarini yuqori namlik, gazlarning ta'siri sekin-asta emiradi. Atrof muhit namligining yuqori bo'lishi tana qarshiligini kamaytiradi. Atrof muhitga qarab elektr havfsizligi uch guruhga: xavfi kam bo'lgan, xavfi yuqori bo'lgan va o'ta xavfli xonalarga bo'linadi. Xavfi yuqori xonalar pollar tok o'tkazuvchan (metall, tuproqli, betonli), xonalarning namligi (havoning nisbiy namligi 75 % dan yuqori) yoki tok o'tkazuvchan changlarning mavjudligi, havo haroratining yuqoriligi (Q300 dan yuqori); er bilan ulangan 41actor41 uskunalarning metalkonstruktsiyalari hamda elektr jihozlarining metall korpuslariga ishchining bir vaqtda tegib qolish ehtimoli borligi bilan harakterlanadi. O'ta xavfli xonalar havoning nisbiy namligi 100% ga yaqin, muhitning kimyoviy aktivligining (kislota bug'lari, ishqorlar), yuqori bo'lishi shuningdek, ikki shartlarni bir vaqtda mavjudligi bilan tavsiflanadi. Shu kategoriyalarga ochiq maydonlarda, xonadan tashqarida ishlatilayotgan. Elektr qurilmalarni kiritish mumkin. Qishloq xo'jaligidagi ko'pchilik xonalar yuqori xavfli xonalarga kiradi (poli er xonalar) yoki o'ta xavfli (molxonalar, cho'chqaxonalar, issiqxonalar va boshqalar).

Elektr qurilmalarini ishlatishda yuz beradigan asosiy avariyalardan biri himoyalovchi (izolyatsiya) ning shikastlanishidir. Tok o'tkazuvchi qismlarning kuchlanishiga mos keladigan himoyalash (ETQ) vositalari tanlanadi. Elektr simlarini himoyalagichining erga nisbatan qarshiligi 0,5 Om 41actor41 bo'lmasligi kerak. Yuqori harorat, agressiv suyuqliklar va boshqa zararli omillar ta'sir etadigan sharoitlarda himoyalagich holatini hamisha nazorat qilib turish, ya'ni jihozni ta'mirlash vaqtida hamda ishga tushirish oldidan qarshiligini o'lchash lozim. Himoyalagich yaxshi ishlashi uchun u eng pasidan (nominaldan) 5-6 marta katta kuchlanish bilan profilaktik sinovdan o'tkaziladi. Ishlovchilarni himoyalash maqsadida elektr qurilmalarining hamma tok o'tkazmaydigan metall qismlari va elektr

jihozlarining korpusi ishonchli qilib erga ulanadi. Erga ulash simlari erga ulagichlarga va erga ulanadigan konstruktsiyalarga payvandlab, mashinalar, apparatlar korpusiga esa payvandlab yoki boltlar yordamida mustahkam qilib ulanadi. Egiluvchan erga ulash simlarining uchlariga albatta uchliklar payvandlanadi. Elektr tarmog'ining shikastlangan qismlarini uzib qo'yish uchun ishlab chiqarishda tez ishlab ketadigan avtomatik uzgichlar o'rnatiladi.

Ma'lumki, ikki dielektrik moddalarni bir-biri bilan ishqalanishi natijasida, ularda elektr zaryadlari hosil bo'ladi va to'planadi, bu 42actor degan nom olgan. Bunday zaryadlar, bir shkivdan ikkinchisiga aylanma harakat uzatilganda tasmalarda hosil bo'ladi, agar u holatda tasmani shkivga ishqalanish va sirpanish hollari bo'lsagina amalga oshadi. Statik zaryadlar metall quvurlari orqali o'tadigan suyuqliklarning devoriga ishqalanish natijasida hosil bo'ladi. Ayniqsa xavfli zaryadlar dielektrik suyuqliklarni havo bo'ylab tez harakati natijasida hosil bo'ladi (masalan, sig'imlarni tubigacha etmagan shlanglar orqali metall sig'imlarga benzin, kerosin quyganda). Bu holda trubalarda ishqalanish natijasida suyuqliklarda hosil bo'lgan zaryadlar shuningdek, gazlar va bug'larni siqqanda yoki tez kengaytirganda hosil bo'lishi mumkin.

Statik zaryadlar odam va yong'in xavfsizligi uchun xavflidir. Elektrostatik zaryadlardan himoyalanishning asosiy chora-tadbirlari suyuqliklari qo'zg'atishda (bir joydan ikkinchi joyga etkazishda) ishlatiladigan uskunalarni, quvur yo'llarini yoki metall sig'imlarini erga ulash yo'li bilan zaryadlarni erga o'tkazib yuboriladi. Shuningdek, quyidagi talablarni bajarish shart:

- dielektrik suyuqliklarni oqizganda shlangani sig'imning tubigacha tushirish lozim;

- dielektrik suyuqliklarni tashish paytida sig'im erga osilib sudraladigan zanjir yordamida erga ulangan bo'lishi kerak;
- qayishli uzatmalarda elektr zaryadlarini hosil bo'lishini kamaytirish maqsadida qayishlarni moylab turish tavsiya qilinadi;
- vaqt-vaqti bilan xonalarni umumiy nisbiy namligini 70 % chiqarib namlab turish zarur;
- uskunalarda elektr zaryadlarini paydo bo'lishini va ularni hosil bo'lish sabablarini yo'qotish tadbirlarini har doim nazorat qilib turish kerak.

Eng ko'p elektromagnit to'lqinlar manitor oldida turgan odamga ta'sir qiladi. Deyarli 80 %. Biroq shved standartiga ko'ra Grunstore tomonidan ishlab chiqilgan, o'z ximoya ekranida ega bo'lgan manitorlar xavfsiz Hisoblanadi. Ishlab chiqarish, biz ish yuritayotgan xona Hajmi (7*4*3).

Ishlovchilar soni 2 kishi. Issiq kunlarda salqin oylarda xavo Harorati 42 S ni tashkil qiladi. Demak ish xonasi Haroratini moslash uchun shamollatish yordamida amalga oshiramiz. Shaxsiy EHM ni ishlatishda quyidagi shart – sharoitlar tavsiya qilinadi.

- ❖ O'rab turuvchi xavo xarorati (20*- 5*)
- ❖ Nisbiy namlik 65% - 5%
- ❖ Atmosfera bosimi 6330-500 m – m
- ❖ 25 gst chastotali amplituda bilan
- ❖ Chang konstentrastiyasi 0,75 mg – m kubdan kam bo'lishi kerak.

Xarakatni va nisbiy namlikni asta sekin (amalga oshirish) almashtirish amaga oshirish kerak. Xarakatni 2 soatiga, nisbiy namlik 5 % soatiga o'zgartirib turish kerak.

Profilaktika 43acto'mirlash ishlarini ta'minlash maqsadida 230 v va 36 v li o'zgaruvchan kuchlanishlar bilan ta'minlangan.

Xonadagi shovqinning kam bo'lishi ish samaraorligini yanada oshiradi. Xona devorlari beton g'ishtdan bo'lsa shovqin yanada ortadi. Shovqin kamaytirish uchun akustik ishlov beriladi. Polga maxsus gilamlar to'shaladi va devorga turli plakatlar ilinadi. Stolda prostessor turgan bo'lsa uning ishlash natiasida titirash va ilovaning ta'siri kuzatiladi. Uni kamaytirish uchun stol va prostessor orasiga qalinligi 7 – 9 m – m li taglik qo'yiladi. Stolning tagiga esa 6 – 8 m – m rezina taglik qo'yiladi. Elektr Havfsizlik sanoatda elektr energiyasidan keng qo'lashda foydalanish yo'lida qo'yilganligi sababli, elektr toki ta'sirida ro'y berish mumkin bo'lgan baxtsiz xodisalar va ulardan saqlanish masalalar qatorida kirib kelmoqda. Elektr toki ta'sirining eng xavfli tomoni shundaki, bu xavfni oldindan sezish imkoniyati yo'q. Shuning uchun Ham elektr toki xavfga qarshi ta'limiy va texnik chora tadbirlar belgilash to'siq vositalar bilan ta'mirlash shaxsiy va umumiy muxofaza sistemalarni o'rnatish zarur. Yong'in chiqish xavfi bu bino uchun normal Hisoblanadi. Chunki bu bilan o'rnatilgan EHM lar uchun o'zgartirmaydi. Yong'in xavfsizligi. Yong'in inson salomatligiga ta'sir ko'rsatuvchi 44actor Hisoblanadi. Bino loyخالashtiraloyotganda insonlarni bu binodan tezda tark etishlariga mo'njanlab tark loyخالashtiriladi. Yong'in avj olishda birinchi navbatda insonga ta'sir qiluvchi xavf bu yuqori Haroratning Hosil bo'lish Hamda xona tutunga to'lganda ko'rish imkoniyati kamaytirishdir.

Kompyuter xonasida quyidagilar mumkin emas.

- kompyuter va uning qurilmalarini elektr tarmog'iga ruxsatsiz ulash yoki o'chirish;
- kompyuterni tashqi qurilmalar printer, disk yuritgich, "sichqon", djoystik va boshqalar bilan ulash;
- monitorlarning yorug'lik, tovush balandligi va boshqa vazifalarni bajaruvchi muruvatlarni burash Hamda Himoya qopqoqlarini ochish;
- display ekranlariga qo'l va boshqa narsalarni tekkazish Hamda qurilmalarning ulanish joylariga va elektr tarmoq manbalariga tegish;
- kompyuter yaqinida isitish asboblardan foydalanish va o't yoqish;

- qurilmalar yaqinida tez yonuvchi moddali idishlarni ochish va ishlatish;
- xonaga kislotali, tarkibida xlorli bo'lgan moddalarni va umuman qurilmaning ichki elementlari ishiga salbiy ta'sir qiluvchi moddalarni olib kirish;
- kompyuter va uning boshqa qurilmalari ustiga turli buyum va qiyimlarni quyish;
- qurilmalarga xo'l qul bilan tegish va ularni ulash;
 - umumiy manba ulagich yoqilgan xolatda tozalash ishlarini olib borish.

Xulosa

Demak, bu dasturimizning vazifasi proxy serverlar bajaradigan ishlarni bajarishi kerak, bundan asosiy maqsad turli xil saytlarda foydalanuvchilarni kuzatish orqali turli xil davlatlarda bo'layotgan ijtimoiy, siyosiy va har xil davlat miqyosidagi global muammolarni oldini olish.

Dasturni ishlab chiqish jarayonida internet, lokal tarmoq xizmatini ishlash jarayonini o'rganib chiqdim. Foydalanuvchilar jo'natgan so'rovlarga javob qaytarilish jarayonini o'rgandim. Foydalanuvchilar internetdan o'zlariga kerakli malumotlarni serverdan qanday jo'natilishi mohiyatini ko'rib chiqqandan keyin, dastur ustida ishladim. Internetda har bir resurs o'z ip adressiga ega va shu ip adresslar orqali kerakli serverdan kerakli malumotni bizga ko'rsatadi. Demak biz, ya'ni, foydalanuvchilar kerakli adressni brovsarga yozganimizda proxy dasturi yozgan url ni ip ga o'giradi. Bu ishni DNS ya'ni Domen Name System tizimi tarjimon sifatida ip adresslarni domenlarga va aksincha ishni bajarib bizning so'rovlarimizga javob qaytaradi. Kerakli resurslarni topadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. I. A. Karimov, Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch T.: Ma'naviyat;
2. D.A. Alimova , K.I. Axmetova, R.M. Abdullaeva Didaktik materiallar majmuasi va vositalari
3. Nazirov Sh. A., Musayev M. M. va boshq. Delphi tilida dasturlash asoslari, T.: 2007 yil;
4. PHP davrasida 2001 , Sarvar Nishonov
5. K.A.Surkov, D.A.Surkov. Programmirovaniy na yazik PHP 1999.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmon va qarorlari.

1. O'z Res Prezidentining “Axborot texnologiyalari sohasida kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish ” to'g'risidagi qarori. Xalq so'zi 03.06.2005 y.

2. O'z Res Prezidentining “Kompyuterlashtirishni yanada rivojlantirish va axborot – kompyuter texnologiyalarini joriy etish ” to'g'risidagi farmoni. Xalq so'zi 06.06.2002 y.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezident asarlari.

1. “O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida” Toshkent “O'zbekiston” 1997 y.

4. Darsliklar

1. V.Leontev «Ensteklopediya Kompyutera» M.: 2005 g.

3. Aripov M. va boshkalar. «Informatika va Hisoblash texnikasi asoslari», oliy o'quv yurtlari uchun, 1 – tom, Aripov M. taHriri ostida.
4. Aripov M. va boshkalar. « Informatika va Hisoblash texnikasi asoslari », oliy o'quv yurtlari uchun 2 – tom, Aripov M. taHriri ostida.

5. Internet ma'lumotlari

1. <http://ru.wikipedia.org/wiki/>
2. www.pedagok.uz
3. www.programmersclub.ru
4. <http://www.evgeniypopov.ru/>
5. <http://evgeniypopov.com/>

ILOVALAR

```
package com.mirsoft.mproxy;

import java.net.ServerSocket;

import java.net.Socket;

import java.net.UnknownHostException;

import java.net.InetAddress;

import java.net.BindException;

import java.io.*;

import java.util.Vector;

import java.util.Properties;

import java.util.Date;


public class ProxyServer implements Runnable {

    private static final String CRLF = "\r\n";

    private final String VERSION = "0.0.1";

    private final String V_SPECIAL = " 25.05.2013";

    private final String HTTP_VERSION = "HTTP/1.1";


    private final String MAIN_LOGFILE = "server.log";

    private final String DATA_FILE = "server.data";

    private final String SERVER_PROPERTIES_FILE = "server.properties";
```

```
private String http_useragent = "Mozilla/4.0 (compatible; MSIE 4.0; WindowsNT 5.0)";

private ServerSocket listen;

private BufferedWriter logfile;

private BufferedWriter access_logfile;

private Properties serverproperties = null;


private long bytesread;

private long byteswritten;

private int numconnections;

private boolean enable_cookies_by_default = true;

private ProxyBlockDictionary dic = new ProxyBlockDictionary();

private Vector urlactions = new Vector();

public final int DEFAULT_SERVER_PORT = 8088;

public final String WEB_CONFIG_FILE = "admin/jp2-config";

public int port = DEFAULT_SERVER_PORT;

public InetAddress proxy;

public int proxy_port = 0;

public long config_auth = 0;

public long config_session_id = 0;

public String config_user = "root";

public String config_password = "root";

public static boolean error;

public static String error_msg;

public boolean use_proxy = false;
```

```
public static boolean block_urls = false;

public boolean filter_http = false;

public boolean debug = false;

public boolean log_access = false;

public String log_access_filename = "paccess.log";

public boolean webconfig = true;

public boolean www_server = true;

void init() {

    try {

        logfile = new BufferedWriter(new FileWriter(MAIN_LOGFILE, true));

    } catch (Exception e_logfile) {

        setErrorMsg("Unable to open the main log file.");

        if (logfile == null) setErrorMsg("MProxy need write permission for the file " +
MAIN_LOGFILE);

        error_msg += " " + e_logfile.getMessage();

    }

    writeLog("server startup...");

    try {

        restoreSettings();

    } catch (Exception e_load) {

        setErrorMsg("Error while resoring settings: " + e_load.getMessage());

    }

    try {

        listen = new ServerSocket(port);
```

```

    } catch (BindException e_bind_socket) {

        setErrorMsg("Socket " + port + " is already in use (Another MProxy proxy running?) " +
e_bind_socket.getMessage());

    } catch (IOException e_io_socket) {

        setErrorMsg("IO Exception while creating server socket on port " + port + ". " +
e_io_socket.getMessage());

    }

```

```

if (error) {

    writeLog(error_msg);

    return;

}

//if (debug) remote_debug_vector=new Vector();

//remote_debug=false;

}

```

```

public ProxyServer() {

    init();

}

```

```

public ProxyServer(boolean b) {

    System.out.println("MProxy HTTP Proxy Server Release " + getServerVersion() + "\r\n"

        + "Copyright (c) 2013 MProxy\r\n");

    init();

}

```

```

/**

* calls init(), sets up the serverport and starts for each connection

* new MProxyConnection

*/

void serve() {

    writeLog("Server running.");

    try {

        while (true) {

            Socket client = listen.accept();

            new ProxyHTTPSession(this, client);

        }

    } catch (Exception e) {

        e.printStackTrace();

        writeLog("Exception in com.mirsoft.mproxy.ProxyServer.serve(): " + e.toString());

    }

}

public void run() {

    serve();

}

public void setErrorMsg(String a) {

    error = true;

    error_msg = a;

}

```

```

public int getHttpMethod(String d) {

    if (startsWith(d, "GET") || startsWith(d, "HEAD")) return 0;

    if (startsWith(d, "POST") || startsWith(d, "PUT")) return 1;

    if (startsWith(d, "CONNECT")) return 2;

    if (startsWith(d, "OPTIONS")) return 3;


    return -1; /* No match...

```

Following methods are not implemented:

```

|| startsWith(d,"TRACE") */

}

```

```

public boolean startsWith(String a, String what) {

    int l = what.length();

    int l2 = a.length();

    return l2 >= l ? a.substring(0, l).equals(what) : false;

}

```

```

/**

```

```

 * @return the Server response-header field

```

```

 */

```

```

public String getServerIdentification() {

    return "MProxy/" + getServerVersion();

}

```

```
public String getServerVersion() {  
  
    return VERSION + V_SPECIAL;  
  
}
```

```
public void saveSettings() throws IOException {  
  
    serverproperties.setProperty("server.http-proxy", new Boolean(use_proxy).toString());  
  
    serverproperties.setProperty("server.http-proxy.hostname", proxy.getHostAddress());  
  
    serverproperties.setProperty("server.http-proxy.port", new Integer(proxy_port).toString());  
  
    serverproperties.setProperty("server.filter.http", new Boolean(filter_http).toString());  
  
    serverproperties.setProperty("server.filter.url", new Boolean(block_urls).toString());  
  
    serverproperties.setProperty("server.filter.http.useragent", http_useragent);  
  
    serverproperties.setProperty("server.enable-cookies-by-default", new  
Boolean(enable_cookies_by_default).toString());  
  
    serverproperties.setProperty("server.debug-logging", new Boolean(debug).toString());  
  
    serverproperties.setProperty("server.port", new Integer(port).toString());  
  
    serverproperties.setProperty("server.access.log", new Boolean(log_access).toString());  
  
    serverproperties.setProperty("server.access.log.filename", log_access_filename);  
  
    serverproperties.setProperty("server.webconfig", new Boolean(webconfig).toString());  
  
    serverproperties.setProperty("server.www", new Boolean(www_server).toString());  
  
    serverproperties.setProperty("server.webconfig.username", config_user);  
  
    serverproperties.setProperty("server.webconfig.password", config_password);  
  
    storeServerProperties();  
  
  
    ObjectOutputStream file = new ObjectOutputStream(new FileOutputStream(DATA_FILE));
```

```

        file.writeObject(dic);

        file.writeObject(urlactions);

        file.close();
    }

    /**
     * restores all MProxy options from "settings.dat"
     *
     * @since 0.2.10
     */
    public void restoreSettings()//throws Exception
    {
        getServerProperties();

        use_proxy = new Boolean(serverproperties.getProperty("server.http-proxy",
"false")).booleanValue();

        try {

            proxy = InetAddress.getByName(serverproperties.getProperty("server.http-proxy.hostname",
"127.0.0.1"));

        } catch (UnknownHostException e) {

        }

        proxy_port = new Integer(serverproperties.getProperty("server.http-proxy.port",
"8080")).intValue();

        block_urls = new Boolean(serverproperties.getProperty("server.filter.url",
"false")).booleanValue();

        http_useragent = serverproperties.getProperty("server.filter.http.useragent", "Mozilla/4.0
(compatible; MSIE 4.0; WindowsNT 5.0)");
    }

```

```

filter_http = new Boolean(serverproperties.getProperty("server.filter.http",
"false")).booleanValue();

enable_cookies_by_default = new Boolean(serverproperties.getProperty("server.enable-
cookies-by-default", "true")).booleanValue();

debug = new Boolean(serverproperties.getProperty("server.debug-logging",
"false")).booleanValue();

port = new Integer(serverproperties.getProperty("server.port", "8088")).intValue();

log_access = new Boolean(serverproperties.getProperty("server.access.log",
"false")).booleanValue();

log_access_filename = serverproperties.getProperty("server.access.log.filename",
"paccess.log");

webconfig = new Boolean(serverproperties.getProperty("server.webconfig",
"true")).booleanValue();

www_server = new Boolean(serverproperties.getProperty("server.www",
"true")).booleanValue();

config_user = serverproperties.getProperty("server.webconfig.username", "root");

config_password = serverproperties.getProperty("server.webconfig.password", "geheim");

try {

    access_logfile = new BufferedWriter(new FileWriter(log_access_filename, true));

    ObjectInputStream obj_in;

    File file = new File(DATA_FILE);

    if (!file.exists()) {

        if (!file.createNewFile() || !file.canWrite()) {

            setErrorMsg("Can't create or write to file " + file.toString());

        } else saveSettings();
    }
}

```

```

    }

    obj_in = new ObjectInputStream(new FileInputStream(file));

    dic = (ProxyBlockDictionary) obj_in.readObject();

    urlactions = (Vector) obj_in.readObject();

    obj_in.close();

} catch (IOException e) {

    setErrorMsg("restoreSettings(): " + e.getMessage());

} catch (ClassNotFoundException e_class_not_found) {

}

}

/**

 * @return the HTTP version used by MProxy

 */

public String getHttpVersion() {

    return HTTP_VERSION;

}

public String getUserAgent() {

    return http_useragent;

}

public void setUserAgent(String ua) {

    http_useragent = ua;

```

```
}
```

```
public void writeLog(String s) {
```

```
    writeLog(s, true);
```

```
}
```

```
public void writeLog(String s, boolean b) {
```

```
    try {
```

```
        s = new Date().toString() + " " + s;
```

```
        logfile.write(s, 0, s.length());
```

```
        if (b) logfile.newLine();
```

```
        logfile.flush();
```

```
        if (debug) System.out.println(s);
```

```
    } catch (Exception e) {
```

```
        e.printStackTrace();
```

```
    }
```

```
}
```

```
public void closeLog() {
```

```
    try {
```

```
        writeLog("Server shutdown.");
```

```
        logfile.flush();
```

```
        logfile.close();
```

```
        access_logfile.close();
```

```
    } catch (Exception e) {
```

```
    }  
}
```

```
public void addBytesRead(long read) {  
    bytesread += read;  
}
```

```
public void addBytesWritten(int written) {  
    byteswritten += written;  
}
```

```
public int getServerConnections() {  
    return numconnections;  
}
```

```
public long getBytesRead() {  
    return bytesread;  
}
```

```
public long getBytesWritten() {  
    return byteswritten;  
}
```

```
public void increaseNumConnections() {  
    numconnections++;  
}
```

```
}
```

```
public void decreaseNumConnections() {
```

```
    numconnections--;
```

```
}
```

```
public void AuthenticateUser(String u, String p) {
```

```
    if (config_user.equals(u) && config_password.equals(p)) {
```

```
        config_auth = 1;
```

```
    } else config_auth = 0;
```

```
}
```

```
public String getGMTString() {
```

```
    return new Date().toString();
```

```
}
```

```
public ProxyURLMatch findMatch(String url) {
```

```
    return (ProxyURLMatch) dic.get(url);
```

```
}
```

```
public ProxyBlockDictionary getWildcardDictionary() {
```

```
    return dic;
```

```
}
```

```
public Vector getURLActions() {
```

```

        return urlactions;
    }

    public boolean enableCookiesByDefault() {

        return this.enable_cookies_by_default;
    }

    public void enableCookiesByDefault(boolean a) {

        enable_cookies_by_default = a;
    }

    public void resetStat() {

        bytesread = 0;

        byteswritten = 0;
    }

    public Properties getServerProperties() {

        if (serverproperties == null) {

            serverproperties = new Properties();

            try {

                serverproperties.load(new DataInputStream(new
                FileInputStream(SERVER_PROPERTIES_FILE)));

            } catch (IOException e) {

                writeLog("getServerProperties(): " + e.getMessage());
            }
        }
    }

```

```

    }

    return serverproperties;
}

public void storeServerProperties() {

    if (serverproperties == null) return;

    try {

        serverproperties.store(new FileOutputStream(SERVER_PROPERTIES_FILE),
"com.mirsoft.mproxy.ProxyServer main properties. Look at the README file for further
documentation.");

    } catch (IOException e) {

        writeLog("storeServerProperties(): " + e.getMessage());

    }

}

public void logAccess(String s) {

    try {

        access_logfile.write "[" + new Date().toString() + " ] " + s + "\r\n");

        access_logfile.flush();

    } catch (Exception e) {

        writeLog("com.mirsoft.mproxy.ProxyServer.access(String): " + e.getMessage());

    }

}

public void shutdownServer() {

    closeLog();

```

```

        System.exit(0);

    }

}

```

Yii

```

<?php /* @var $this Controller */ ?>

<?php $this->beginContent('/layouts/main'); ?>

<div id="content">

    <?php echo $content; ?>

</div><!-- content -->

<?php $this->endContent(); ?>


<?php /* @var $this Controller */ ?>

<?php $this->beginContent('/layouts/main'); ?>

<div class="span-5 last">

    <div id="sidebar">

        <?php

            $this->beginWidget('zii.widgets.CPortlet', array(

                'title'=>'Funksiyalar',

            ));

            $this->widget('zii.widgets.CMenu', array(

                'items'=>$this->menu,

                'htmlOptions'=>array('class'=>'operations'),

            ));

            $this->endWidget();

```

```
?>

</div><!-- sidebar -->

</div>

<div class="span-19">

    <div id="content">

        <?php echo $content; ?>

    </div><!-- content -->

</div>

<?php $this->endContent(); ?>

<?php /* @var $this Controller */ ?>

<!DOCTYPE html PUBLIC "-//W3C//DTD XHTML 1.0 Transitional//EN"
    "http://www.w3.org/TR/xhtml1/DTD/xhtml1-transitional.dtd">

<html xmlns="http://www.w3.org/1999/xhtml" xml:lang="en" lang="en">

<head>

    <meta http-equiv="Content-Type" content="text/html; charset=utf-8" />

    <meta name="language" content="en" />

    <!-- blueprint CSS framework -->

    <link rel="stylesheet" type="text/css" href="<?php echo Yii::app()->request->baseUrl;
    ?>/css/screen.css" media="screen, projection" />

    <link rel="stylesheet" type="text/css" href="<?php echo Yii::app()->request->baseUrl;
    ?>/css/print.css" media="print" />

    <!--[if lt IE 8]>
```

```
<link rel="stylesheet" type="text/css" href="<?php echo Yii::app()->request->baseUrl;
?>/css/ie.css" media="screen, projection" />
```

```
<![endif]-->
```

```
<link rel="stylesheet" type="text/css" href="<?php echo Yii::app()->request->baseUrl;
?>/css/main.css" />
```

```
<link rel="stylesheet" type="text/css" href="<?php echo Yii::app()->request->baseUrl;
?>/css/form.css" />
```

```
<link rel="shortcut icon" href="images/SHSHSH3.ico" type="image/x-icon">
```

```
<title><?php echo CHtml::encode($this->pageTitle); ?></title>
```

```
</head>
```

```
<body>
```

```
<div class="container" id="page">
```

```
<div id="header">
```

```
<div id="logo"><h1 font-style="bold";>Proxy</h1><!--?php echo CHtml::encode(Yii::app()-
>name); ?></div-->
```

```
</div><!-- header -->
```

```
<div id="mainmenu">
```

```
<?php $this->widget('zii.widgets.CMenu',array(
```

```
    'items'=>array(
```

```
        array('label'=>'Monitor', 'url'=>array('/monitor/index')),
```

```
        //array('label'=>'Bosh', 'url'=>array('/site/index')),
```

```

        array('label'=>'Kategoriyalar', 'url'=>array('/category/index')),

        array('label'=>'Foydalanuvchilar', 'url'=>array('/userlist/index')),

        array('label'=>'Qora ro`yxat', 'url'=>array('/blacklist/index')),

        array('label'=>'Login', 'url'=>array('/site/login'), 'visible'=>Yii::app()->user->isGuest),

        array('label'=>'Dastur haqida', 'url'=>array('/site/index')),

        array('label'=>'Chiqish ('.Yii::app()->user->name.)', 'url'=>array('/site/logout'),
'visible'=>!Yii::app()->user->isGuest)

    ),

    )); ?>

</div><!-- mainmenu -->

<?php if(isset($this->breadcrumbs)):?>

    <?php $this->widget('zii.widgets.CBreadcrumbs', array(

        'links'=>$this->breadcrumbs,

    )); ?><!-- breadcrumbs -->

<?php endif?>


<?php echo $content; ?>


<div class="clear"></div>


<!--<div id="footer">

    Ishlab chiqaruvchi &copy; <?php echo date('Y'); ?> by <span class="label label-
success">SHOHRUH</span>.<br/>

    Muallif huquqi himoyalangan.<br/>

    <?php echo Yii::powered(); ?>

</div><!-- footer --

```

</div><!-- page -->

</body>

</html>